

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Bakalářská práce

2012

Tereza Chlebounová

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Tereza Chlebounová

**Komunistická strana a koloniální otázka
v meziválečné Francii**

Bakalářská práce

Praha 2012

Autor práce: **Tereza Chlebounová**

Vedoucí práce: **PhDr. Ondřej Matějka**

Rok obhajoby: 2012

Bibliografický záznam

CHLEBOUNOVÁ, Tereza. *Komunistická strana a koloniální otázka v meziválečné Francii*. Praha, 2012. 55 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Ondřej Matějka.

Abstrakt

Tato bakalářská práce pojednává o postoji Francouzské komunistické strany (PCF) ke koloniální otázce v období meziválečné Francie. Snaží se zmapovat vývoj tohoto postoje a faktory, které ho ovlivňovaly. Pokouší se také o periodizaci zmíněného vývoje, vytyčení mezníků, které oddělovaly jeho různé fáze. Francouzská komunistická strana byla v meziválečném období jedinou politickou stranou ve Francii, která zpochybňovala právo velmocí vlastnit kolonie a požadovala jejich okamžité osamostatnění. Práce zkoumá, jestli tento názor vyplýval z vlastního přesvědčení, jestli ho strana zastávala skutečně po celé sledované období a jestli ho aktivně prosazovala v praxi, nebo šlo spíše o pouhou rétoriku. Práce je chronologicky rozdělena na tři hlavní části, které oddělují významné mezníky ve vývoji koloniální politiky Francouzské komunistické strany. První kapitola začíná vznikem strany v roce 1920 a sleduje formování komunistické koloniální politiky, druhá se věnuje období 1924–1935, kdy zesílila aktivita PCF v souvislosti s koloniálním konfliktem v Maroku. Třetí kapitola se zabývá vývojem postoje strany vůči koloniím v atmosféře zvyšování mezinárodního napětí. Začíná rokem 1935, kdy ve Francii došlo k vytvoření Lidové fronty složené z levicových stran včetně komunistů, a končí před zahájením 2. světové války v roce 1939.

Abstract

The thesis deals with the attitude of the French Communist Party (PCF) to the colonial issue in the era of inter-war France. It tries to map the development of this attitude and factors which influenced it. It also aims to make a periodization of the development and determine landmarks which divided its stages. The French Communist Party was the only political party in inter-war France which contested the right of the powers to own colonies and it called for their immediate independence. The thesis analyses whether this opinion stemmed from the inner conviction, whether the Party really advocated it throughout the whole period of interest and whether it actively promoted it in practise or it was rather just a rhetoric. The thesis is divided chronologically into three chapters delimited by events which were crucial for the shape of PCF's colonial policy. The first chapter begins with the foundation of the Party in 1920 and it studies the way communist colonial policy was formed. The second part deals with period 1924–1935 when the Party increased its activity due to the colonial conflict in Morocco. The third chapter aims to describe the evolution of the attitude of the PFC towards the colonies while the international tension was rising. It starts in 1935 when the Popular Front was created in France which consisted of left-wing parties including the communists and it ends before the outbreak of the Second World War in 1939.

Klíčová slova

Francie, meziválečný, Francouzská komunistická strana, antikolonialismus, kolonie, koloniální politika, impérium

Keywords

France, inter-war, French Communist Party, anticolonialism, colonies, colonial policy, empire

Rozsah práce: 77 441 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne

Tereza Chlebounová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce PhDr. Ondřeji Matějkovi za vstřícný přístup a přínosné rady a připomínky k práci.

Institut mezinárodních studií Projekt bakalářské práce	
Jméno:	Tereza Chlebounová
E-mail:	T.Chlebounova@seznam.cz
Semestr:	Letní semestr
Akademický rok:	2010/2011
Název práce:	Politické strany a otázka kolonialismu v meziválečné Francii
Předpokládaný termín dokončení (semestr, školní rok):	Letní semestr, školní rok 2011/2012
Vedoucí bakalářského semináře:	PhDr. David Emler, PhDr. Miroslav Kunštát, PhD.
Vedoucí práce (není povinné):	PhDr. Ondřej Matějka
Zdůvodnění výběru tématu práce (5 řádek):	Téma práce jsem si vybrala proto, že v meziválečném období dochází ve Francii z hlediska koloniální problematiky k zajímavému vývoji, kdy se objevuje kritika kolonialismu, zároveň ale Francie zatím není ochotná se svých zámořských území vzdát. Podle mého názoru se této éře nevěnuje dostatečná pozornost, například ve srovnání s množstvím studií zabývajících se dekolonizací, přestože právě na proces dekolonizace měla zásadní vliv.
Předpokládaný cíl (5 řádek):	Předpokládaným cílem práce je analyzovat postoje a přístupy hlavních francouzských politických stran k otázkám koloniální politiky, kterou vedla Francie mezi dvěma světovými válkami, a kolonialismu obecně. Chtěla bych určit, jaké stanovisko strany zastávaly, jestli se převážně shodovaly (pokud ano, na čem konkrétně) a jestli lze zmíněné období na základě těchto politických postojů považovat za předznamenání procesu dekolonizace po druhé světové válce.
Základní charakteristika tématu (10 řádek):	Hlavní francouzské politické strany meziválečné éry se v přístupu ke koloniální problematice liší. Část považuje kolonie a jejich dobývání za jednoznačně přínosnou a pozitivní záležitost – především pravicové parlamentní strany. Toto stanovisko je zpochybňováno levicí – Republikánskou, radikální a radikálně-socialistickou stranou a socialisty. Nejradikálnější kritiku provádí komunistická strana PCF, její přístup se ale mění, přičemž k nejzásadnějšímu zlomu dochází při vstupu PCF do Lidové fronty v roce 1936. Téma kolonií přitom nepředstavuje dělicí čáru mezi pravou a levou částí politického spektra; proti kolonialismu vystupuje také extrémní pravice, monarchisté a nacionalisté, kteří tvrdí, že kolonie odvádějí pozornost od hlavního zájmu Francie, kterým je podle jejich mínění odveta Německu. Zároveň je nutné rozlišovat souhlas s vedením konkrétní koloniální politiky a uznáním existence impéria jako faktu.
Předpokládaná struktura práce (10 řádek):	V první části bych se chtěla zabývat přístupem extrémní pravice (převážně její nejvýznamnější strany Action française) k otázkám kolonialismu a jejími argumenty. V další části bych se věnovala pravicovým parlamentním stranám Action libérale populaire, Fédération républicaine a středopravé Alliance démocratique. V následujících částech bych se pokusila analyzovat postoje levicových stran – radikálů (Republikánská, radikální a radikálně-socialistická strana), reformních socialistů (Republikánská-socialistická strana) a socialistů (SFIO). Poslední část

by se zabývala přístupem komunistické strany PCF a vývojem jejího stanoviska. Na závěr bych se snažila určit, jestli se strany v hlavních rysech shodly, anebo jestli prosazovaly naprosto odlišné a neslučitelné názory, jestli měli navrch zastánci kolonialismu nebo jeho odpůrci.

Základní literatura (10 nejdůležitějších titulů):

Journal Officiel – záznamy parlamentních debat 1920-1938, archiv Bibliothèque municipale de Lyon, Francie.

Ruscio, Alain: *La question coloniale dans «l'Humanité», 1904-2004*, La Dispute, Paris, 2005.

Girardet, Raoul: *L'idée coloniale en France*, La Table Ronde, Paris, 1972.

Ageron, Charles-Robert: *France coloniale ou parti colonial?*, Presses Universitaires de France, Paris, 1978.

Ageron, Charles-Robert, Coquery-Vidrovitch, Catherine, Meynier, Gilbert, Thobie, Jacques: *Histoire de la France coloniale 1914-1990*, Armand Colin, Paris, 1990.

Bouche, Denise: *Histoire de la colonisation française: Flux et reflux (1815-1962)*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1991.

Becker, Jean-Jacques, Candar, Gilles: *Histoire des gauches en France*, La Découverte, Paris, 2004.

Bancel, Nicolas, Blanchard, Pascal, Vergès, Françoise: *La République coloniale*, Hachette littératures, Paris, 2006.

Thorez, Maurice: *Oeuvres de Maurice Thorez*, Editions Sociales, Paris, 1950.

Biondi, Jean-Pierre: *Les anticolonialistes*, R. Laffont, Paris, 1992.

Podpis studenta a datum

9.6. 2011

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		

Obsah

ÚVOD	2
1 POMALÝ ROZJEZD (1920–1924)	9
1.1 <i>Vznik Francouzské komunistické strany</i>	9
1.2 <i>První kroky</i>	14
2 AKCELERACE (1924–1935)	21
2.1 <i>Konflikty v Maroku a Sýrii</i>	21
2.2 <i>Liga proti imperialismu</i>	29
2.3 <i>Oslava imperialismu?</i>	32
3 BRZDNÁ DRÁHA (1935–1939)	38
3.1 <i>Lidová fronta a koloniální otázka</i>	38
3.2 <i>Na prahu 2. světové války</i>	43
ZÁVĚR	47
SUMMARY	51
POUŽITÉ PRAMENY A LITERATURA	53

Úvod

V meziválečném období byla Francie druhou největší koloniální velmocí na světě, její území se rozkládalo na zhruba 13 milionech km² a obývalo je okolo 60 milionů obyvatel¹. Po první světové válce připojila ke svým dosavadním državám v zámoří bývalé německé kolonie Togo a Kamerun, Společnost národů jí navíc svěřila Sýrii a Libanon jako mandátní území; francouzské impérium tak dosáhlo největší rozlohy v celé své historii. Kolonie byly považovány za jeden z hlavních atributů velmocenského postavení Francie, až na zanedbatelné výjimky panovala mezi francouzskými politiky i obyvatelstvem všeobecná shoda, že je správné, žádoucí a výhodné, aby Francie vlastnila kolonie.²

Tento konsenzus přetrvával na politické scéně během celého meziválečného období, dokonce se ještě utužoval. Jediný, kdo ho výrazným způsobem narušil, byla nově vzniklá Francouzská komunistická strana (*Parti communiste français* – PCF), která vnesla do tehdejší francouzské politiky zcela nový, ojedinělý a velmi radikální pohled na koloniální otázku. Ihned po svém ustavení v roce 1920 začala tvrdě kritizovat francouzskou koloniální politiku, nekompromisně se postavila proti kolonialismu a imperialismu, zpochybnila právo států ovládat jiné státy a národy a přišla s požadavkem do té doby nemyslitelným – co nejrychleji udělit nezávislost francouzským koloniím, protektorátům a mandátním územím.

Tato bakalářská práce se zabývá postojem Francouzské komunistické strany ke koloniální problematice a jeho vývojem v období meziválečné Francie. Časově je práce

---

¹ Metropolitní Francie v té době čítala asi 40 milionů obyvatel, dohromady se tedy jednalo zhruba o 100 milionů obyvatel.

² Nicolas Bancel, Pascal Blanchard a Françoise Vergès, *La République coloniale* (Paris: Hachette Littératures, 2003), 118–119.

ohraničena roky 1920 a 1939. První označuje rok, kdy došlo ke vzniku Francouzské komunistické strany, druhý je pro účely této práce považován za poslední meziválečný rok a zároveň za mezník oddělující meziválečné období a druhou světovou válku.

Mezi odbornou literaturou lze najít mnohem více knih, které se věnují éře dobývání kolonií nebo dekolonizaci po druhé světové válce, zatímco problematika kolonialismu mezi dvěma světovými válkami bývá často opomíjena jako nepříliš důležitá. Bylo to přitom právě dědictví meziválečného období, které společně s dalšími faktory zcela zásadně ovlivnilo pozdější proces dekolonizace. Francouzská komunistická strana představuje z hlediska koloniální politiky nejzajímavější politickou stranu daného období. Lišila se od ostatních stran nejen svým výjimečným postojem, ale i skutečností, že u ní byl jasně patrný vývoj, jak v teoretické, tak v praktické rovině, zatímco jiné strany se celou sledovanou dobu držely svých prakticky neměnných názorů.³

Přestože doba koloniálních impérií se nám může zdát vzdálená, její pozůstatky přetrvaly dodnes v mnoha podobách. Jestliže je nám bližší svět, ve kterém už kolonie fakticky neexistují, určitě stojí za to prostudovat koloniální politiku první strany ve Francii, která požadovala nezávislost kolonií a učinila první kroky na cestě k dekolonizaci.

Cílem této práce je zmapovat vývoj postoje Francouzské komunistické strany ke kolonialismu a koloniální politice a zjistit, jestli strana po celé sledované období působila jako antikolonialistická síla. Pokusím se také provést periodizaci tohoto vývoje, vytyčit důležité mezníky, které oddělovaly jeho různé fáze. Dále se budu zabývat otázkou, jestli se PCF skutečně aktivně zapojila do boje kolonií za samostatnost

---

Denis Bouche, *Histoire de la colonisation française* (Paris: Fayard, 1991), 294.

³ Tento závěr přímo či nepřímo vyplývá z většiny publikací uvedených v seznamu literatury, které se

a dosáhla viditelných výsledků, nebo se jednalo spíš o pouhou rétoriku. V práci také prozkoumám faktory, které ovlivňovaly činnost Komunistické strany, zejména vliv Třetí internacionály, jíž byla členem.

Práce je chronologicky rozčleněna do tří hlavních kapitol. První se věnuje vzniku Francouzské komunistické strany roku 1920, zkoumá, jak se utvářela její koloniální politika a co bylo příčinou jejího silného antikolonialismu. Popisuje také pozici, ve které se PCF kvůli své politice ocitla, a první pokusy strany uvést ji do praxe. V další kapitole následuje období 1924–1935, kdy se vyostřuje boj strany proti kolonialismu v souvislosti s konfliktem v Maroku, do kterého se Francie zapojila po boku Španělska. Druhá kapitola se zabývá zvýšenou aktivitou PCF a její snahou zdiskreditovat nejrůznějšími prostředky imperialismus. Třetí část se věnuje vývoji, který prodělal přístup Komunistické strany ke koloniím v atmosféře zvyšování mezinárodního napětí. Třetí část začíná rokem 1935, kdy ve Francii vznikla Lidová fronta levicových stran, do které se zapojila i PCF. Analyzuje, jaký dopad měla účast v Lidové frontě a atmosféra zvyšování mezinárodního napětí na přístup Komunistické strany ke koloniím. Tato část a zároveň celá práce končí rokem 1939 před vypuknutím druhé světové války.

Téma jsem zpracovala podle pravidel klasické historické práce – nejprve jsem shromáždila dostupné prameny a literaturu a provedla jsem jejich kritickou analýzu, kterou jsem následně využila pro narativní fázi zpracování. Dostatek zdrojů jsem získala díky přístupu do knihoven ve francouzském Lyonu – univerzitních knihoven Université Lyon 2 a Institut d'études politiques a zejména městské knihovny

Bibliothèque municipal de Lyon, která ve svém archivu uchovává množství dobového tisku a dokumentů. V České republice není ke zpracování této problematiky k dispozici dostatečné množství zdrojů.

Jako velmi významný pramen mi posloužily články z *l'Humanité*, francouzského celostátního komunistického deníku, který do roku 1920 fungoval jako deník socialistický. I později do něj čas od času přispívali kromě členů Komunistické strany také levicovní intelektuálové a socialisté. Tento zdroj byl klíčový pro pochopení stanovisek Francouzské komunistické strany, jeho výhodou a zároveň úskalím byla skutečnost, že prezentoval poměrně jednostranný, ideologicky zabarvený pohled na koloniální problematiku a počiny PCF. Proto bylo nutné mít tuto skutečnost neustále na paměti a dát si při používání článků pozor na zachování objektivitu. Nevýhodou tohoto zdroje bylo, že se s ním špatně pracovalo, protože starší výtisky novin neexistují v elektronické podobě, ale pouze na mikrofilmech, jejichž procházení je časově náročné a dá se uskutečnit jedině s pomocí příslušného přístroje. Velmi užitečná proto byla kniha Alaina Ruscia⁴, jednoho z předních francouzských historiků zabývajících se koloniální problematikou, který připravil antologii článků z *l'Humanité* na téma kolonialismu a opatřil je vlastním komentářem⁵, což usnadnilo pochopení obsahu a kontextu článků, práci s nimi, i vyhledávání jiných článků na mikrofilmech.

Další důležitý pramen představovaly záznamy parlamentních debat, které každý následující den uveřejňoval *Journal officiel de la République française*, jehož všechny výtisky uchovává archiv Městské knihovny v Lyonu. Z debat se dalo zjistit, jestli se koloniální otázka objevovala často na pořadu jednání, které strany (respektive jejich

---

⁴ Alain Ruscio (nar. 1947) působí jako nezávislý výzkumník, zabývá se francouzským kolonialismem. Zpočátku se soustředil na Indočínu, v poslední době se věnuje i ostatním bývalým francouzským koloniím. Z jeho děl můžeme zmínit například *Le Credo de l'homme blanc. Regards coloniaux français, XIXe – XXe siècles* (Bruxelles: Édition Complexe, 1996) nebo *Les communistes français et la guerre d'Indochine, 1944–1954* (Paris: L'Harmattan, 1985). Ruscio také přispěl mnoha články do levicového tisku, mimo jiné do komunistického deníku *l'Humanité*.

členové) se do debat nejvíc zapojovaly a jaké používaly argumenty a rétoriku. Tento zdroj mi především pomohl k pochopení dobové atmosféry a pozice PCF na politické scéně, stejně jako v případě článků z *l'Humanité* však byla práce s ním velice časově náročná. Jednotlivá čísla *Journal officiel* jsou svázaná do knih, z nichž každá obsahuje jeden rok, případně část roku, a každá čítá stovky až tisíce stran. Navíc neexistuje přesný klíč, podle kterého vyhledat debaty o kolonialismu, takže je potřeba knihy stránku po stránce projít.

Cennou pomoc mi poskytla také kniha Jacoba Monety *La politique du Parti communiste français dans la question coloniale 1920–1963*⁶, která předkládá antologii dokumentů týkajících se koloniální politiky Francouzské komunistické strany; jedná se o proslovy, zápisy z konferencí, články a nejrůznější rezoluce shrnující stanoviska a cíle strany. Dokumenty jsou řazeny chronologicky a rozděleny do několika částí, kterým předchází vždy komentář autora a nastínění politických a historických okolností daného období. Kniha ovšem vzhledem ke své povaze pojednává hlavně o rétorické rovině komunistické koloniální politiky, nikoliv o její reálné podobě, jak ji strana prováděla v praxi.

Vzhledem k významnému vlivu Třetí internacionály na vývoj koloniální politiky Francouzské komunistické strany jsem čerpala také z knihy Miloše Hájka a Hany Mejdrové *Vznik Třetí internacionály*⁷ a knihy Jeremyho Agnewa a Kevina McDermotta *Kominternu. Dějiny mezinárodního komunismu za Leninovy a Stalinovy éry*⁸. Všechna čtyři zmíněná jména lze zařadit mezi uznávané odborníky na dějiny levice a mezinárodního komunistického hnutí. V internetovém archivu Trotsky Internet

---

„Présentation“, Alain Ruscio, historien du colonialisme, <http://alain.ruscio.fr> (staženo 28. 4. 2012).

⁵ Alain Ruscio, *La question coloniale dans «l'Humanité» (1904–2004)* (Paris: La Dispute, 2005).

⁶ Jacob Moneta, *La politique du Parti communiste français dans la question coloniale 1920–1963* (Paris: François Maspero, 1971).

⁷ Miloš Hájek a Hana Mejdrová, *Vznik Třetí internacionály* (Praha: Nakladatelství Karolinum, 2000).

⁸ Jeremy Agnew a Kevin McDermott, *Kominternu. Dějiny mezinárodního komunismu za Leninovy a*

Archive⁹ jsem našla dokumenty týkající se Třetí internacionály, z nichž jsem využila především dopisy adresované Francouzské komunistické straně jménem Kominterny a rezoluce vytvořené na jejích kongresech.

Dále jsem použila množství obecněji zaměřené literatury sepsané předními francouzskými historiky zabývajícími se kolonialismem, například publikaci od Charlese-Roberta Agerona, *La décolonisation française a France coloniale ou parti colonial?*¹⁰ nebo knihu Claua Liauzua *Histoire de l'anticolonialisme en France du XVIe siècle à nos jours*¹¹. Za zmínku rovněž stojí kniha Jeana-Pierra Biondiho *Les Anticolonialistes*¹², která zkoumá fenomén antikolonialismu ve Francii v letech 1881–1962 a hledá jeho hlavní představitele. Zpracování problematiky mi usnadnily elektronické databáze JSTOR, Persée a Cairn¹³, ve kterých jsem vyhledala články k dílčím tématům.

K vytvoření práce jsem využila především francouzské autory, kteří se pochopitelně tématem francouzského kolonialismu zabývají v mnohem větší míře než autoři jiných národností. V tomto případě však podle mého názoru převaha francouzských autorů nezpůsobila vědecké objektivitě práce žádnou újmu. Část autorů je levicového zaměření, někteří byli dokonce členy levicových politických stran. Například Jean-Pierre Biondi byl členem *Section française de l'Internationale ouvrière* – *SFIO* a později *Parti socialiste unifié* – *PSU*, Claude Liauzu členem PCF, Jacques Kergoat¹⁴ členem PSU a následně *Ligue communiste révolutionnaire*, Alain Ruscio měl velmi blízko k PCF a podobně. Na jejich knihy má ale tento fakt pouze zanedbatelný

Stalinovy éry (Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011).

⁹ Trotsky Internet Archive, <http://www.marxists.org/archives/trotsky>.

¹⁰ Charles-Robert Ageron, *La décolonisation française* (Paris: Armand Colin, 1991), Charles-Robert Ageron, *France coloniale ou parti colonial?* (Paris: Presses Universitaires de France, 1978).

¹¹ Claude Liauzu, *Histoire de l'anticolonialisme en France du XVIe siècle à nos jours* (Paris: Armand Colin, 2007).

¹² Jean-Pierre Biondi, *Les Anticolonialistes* (Paris: Robert Laffont, 1992).

¹³ Dostupné z <http://www.jstore.org>, <http://www.persee.fr>, <http://www.cairn.info>.

¹⁴ V práci jsem použila jeho knihu *La France du Front Populaire* (Paris: La Découverte, 2006).

vliv, někteří jsou naopak k Francouzské komunistické straně o to přísnější (například Biondi). Zároveň je ale užitečné o politické orientaci autorů vědět a s tímto vědomím k jejich dílům přistupovat, přestože se v nich odráží jen minimálně.

V textu se často vyskytují pojmy kolonie, zámořská území, zámoří, případně zámořské državy; těmito pojmy označuji všechny francouzské kolonie, protektoráty a mandátní území. Pojmy antikolonialistický a antiimperialistický jsou používány ve většině případů jako synonyma; jejich význam se sice liší, ne však zcela zásadním způsobem, navíc zastánci jednoho většinou vyznávali i druhé a neustálé řazení obou slov za sebe by čtenáře zbytečně unavovalo, aniž by výrazně změnilo obsah sdělení. Veškeré citace, případně parafráze, jsou přeloženy autorkou této práce, pokud není uvedeno jinak.

1 Pomalý rozjezd (1920–1924)

1.1 Vznik Francouzské komunistické strany

V roce 1920 se konal ve francouzském městě Tours 18. Kongres socialistické strany SFIO (*Section française de l'Internationale ouvrière*), na němž se strana rozhodovala, jestli se zapojit do Třetí internacionály¹⁵ a přijmout její vstupní podmínky. Tato otázka stranu rozdělila na tři tábory – první chtěl vstoupit do Kominterny a přijmout bezvýhradně všechny její podmínky, druhý souhlasil pouze s přijetím části podmínek, třetí vstup do Kominterny odmítal. Názorové rozdíly mezi nimi se ukázaly být nesmiřitelné a vyústily v rozštěpení strany. Radikálnější část v čele s generálním tajemníkem SFIO Ludovicem-Oscarem Frossardem a Marcelem Cachinem¹⁶ se odtrhla a vytvořila vlastní novou stranu *Section française de l'Internationale communiste*, která přijala 21 podmínek Třetí internacionály a stala se tak jejím členem. V květnu 1921 se pak přejmenovala na Francouzskou komunistickou stranu (*Parti communiste français – PCF*).¹⁷

Členství v Komunistické internacionále mělo naprosto zásadní a určující dopad na koloniální politiku Francouzské komunistické strany v meziválečném období. Na 1. Kongresu v březnu 1919 se ještě Kominternu koloniální otázkou příliš nezabývala.

¹⁵ Třetí internacionála neboli Kominternu, mezinárodní komunistická organizace, založena roku 1919.

¹⁶ Ludovic-Oscar Frossard (1889–1946) byl generálním tajemníkem strany SFIO, následně zastával stejnou funkci v PCF. V roce 1923 podal demisi, protože nesouhlasil s bolševizací strany, později se opět přidal k socialistům a několikrát byl ministrem.

Marcel Cachin (1869–1958) byl ředitelem komunistického deníku *l'Humanité*, původně členem SFIO, poté zakládajícím členem PCF, od roku 1923 zasedal v politbyru strany.

¹⁷ Roger Martelli, *Communisme français. Histoire sincère du PCF 1920–1984* (Paris: Éditions sociales, 1984), 14–16.

Jean-Paul Brunet, *L'enfance du parti communiste (1920–1938)* (Paris: Presses Universitaires de France, 1972).

Jean-Paul Brunet, *Histoire du Parti communiste française* (Paris: Presses Universitaires de France, 1986).

Stéphane Courtois a Marc Lazar, *Histoire de Parti communiste français* (Paris: Presses Universitaires

Když ale viděla sílu demonstrací proti kolonialismu a imperialismu, které proběhly na jaře 1919 v Koreji a v Číně, začala si uvědomovat potenciál kolonizovaných národů a to, že by ho mohla využít pro své vlastní cíle. Na 2. Kongresu v létě 1920 předložil Lenin svůj návrh tezí o národní a koloniální otázce, který byl po úpravách schválen a následně zapracován do 21 podmínek pro vstup do Třetí internacionály v podobě 8. podmínky. Komunistické strany dostaly za úkol aktivně podporovat osvobozené hnutí v koloniích a bojovat za jejich nezávislost.¹⁸ Podle Lenina mělo osamostatnění kolonií v dlouhodobějším časovém horizontu napomoci pádu kapitalismu – koloniální velmoci by ekonomicky nepřežily ztrátu svých impérií, proletariát by se dostal do ještě větší chudoby než dosud, ta by ho přiměla se vzbouřit a došlo by ke světové revoluci, která by nastolila nový řád.¹⁹ Angažovanost komunistů v koloniích měla také potvrdit, že Kominternu je organizací celosvětového významu.

Nedořešeným problémem zůstala otázka, jestli a do jaké míry mají komunistické strany spolupracovat s národně revolučním hnutím buržoazie v koloniích. Zatímco Lenin tuto spolupráci připouštěl, jeho hlavní oponent, indický komunista Manabendra Nath Roy²⁰, s ní zásadně nesouhlasil. Výsledným rozhodnutím bylo, že komunisté mohou uzavírat s koloniálními nacionalistickými silami dočasné svazky a že každý konkrétní případ bude přezkoumán zvlášť.²¹

Jak je vidět, Třetí internacionála koloniální otázku rozhodně nepovažovala za okrajovou záležitost; svědčí o tom i její zařazení na celkem prominentní místo v seznamu 21 vstupních podmínek. Jejich kompletní seznam uveřejnil ve Francii 8. října

---

de France, 1995).

¹⁸ Jeremy Agnew a Kevin McDermott, *Kominternu. Dějiny mezinárodního komunismu za Leninovy a Stalinovy éry* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011), 167–168.

Miloš Hájek a Hana Mejdrová, *Vznik Třetí internacionály* (Praha: Nakladatelství Karolinum, 2000), 308.

¹⁹ Ageron, *La décolonisation française*, 13.

²⁰ Manabendra Nath Roy (1887–1954).

²¹ Agnew a McDermott, *Kominternu. Dějiny mezinárodního komunismu za Leninovy a Stalinovy éry*, 168–169.

1920 levicový deník *L'Humanité*. „V otázce kolonií a utiskovaných národů je nutné, aby strany zemí, jejichž buržoazie vlastní kolonie a utlačuje jiné národy, zaujaly obzvlášť důrazný a jasný postoj,“ uvádí osmá podmínka. „Každá strana, která si přeje patřit ke Třetí internacionále, musí odhalit intriky «svých» imperialistů v koloniích, podporovat nejen slovy, ale i skutky osvobozenecká hnutí v koloniích, požadovat vyhnání svých národních imperialistů z kolonií, pěstovat v srdcích dělníků své země skutečně bratrské vztahy s dělnickým obyvatelstvem kolonií a utlačovaných národů a vést ve vojsku své země systematickou agitaci proti veškerému útlaku koloniálních národů.“²²

Přijetí osmé podmínky předurčilo Francouzskou komunistickou stranu k tomu, aby se stala hlavní antikolonialistickou silou na francouzské politické scéně. Získala tak jedinečné, ale zároveň nesnadné postavení. Francie velmi lpěla na svých zámořských územích, během první světové války k nim přilnula ještě silněji, protože jí dodaly celkem téměř milion mužů, a tak měla za co jim být vděčná. Během meziválečného období se kromě komunistů nenašla jediná politická strana, která by zpochybnila samotnou ideu kolonialismu nebo imperialismu. Pravicové strany se tradičně stavěly do role obhájce impéria, v jejich očích bylo posláním vyspělé a nadřazené západní civilizace, aby rozšířila svůj model mezi opožděné národy v zámoří.²³ Koloniální otázka ovšem nepředstavovala téma, které by dělilo politickou scénu ve Francii na pravici a levici. Jako důkaz může posloužit pohled na tehdejší dvě nejdůležitější nekomunistické levicové strany – Republikánskou, radikální a radikálně-socialistickou stranu a socialistickou stranu SFIO. Radikální strana patřila ve 20. století mezi stoupence imperialismu, propagovala koloniální ideje a velebila civilizační dílo Francie v koloniích, přestože připouštěla nutnost reforem.²⁴ Socialistická strana měla ke konkrétní

²² „L'Humanité aux colonies“, *L'Humanité*, 8. října 1920.

²³ Dino Constantini, *Mission civilisatrice* (Paris: La Découverte, 2008), 131.

Raoul Girardet, *L'idée coloniale en France* (Paris: La Table Ronde, 1972), 177.

²⁴ Biondi, *Les Anticolonialistes*, 129–130.

politice v koloniích výhrady a často kritizovala bezprávi a zavrženíhodné jednání, kterých se dopouštěla francouzská koloniální správa. Vyznávala politiku asimilace²⁵ domorodého obyvatelstva a postupné emancipace, která by byla přizpůsobená stupni vývoje jednotlivých kolonizovaných národů. Zároveň ale odsuzovala antikoloniální aktivity Francouzské komunistické strany, které podle ní poškozovaly zájmy Francie a zadělávaly na budoucí konflikty.²⁶ Socialisté zastávali názor, že je potřeba zavést patriční reformy, ale bylo pro ně téměř nemyslitelné, že by se Francie měla v blízkém časovém horizontu svých zámořských území vzdát. I v rámci levicových stran byl tedy přístup komunistů, kteří požadovali okamžité osamostatnění kolonií, ve své době výjimečný.²⁷

Prostřednictvím Francouzské komunistické strany získal antikolonialismus ve Francii poprvé ucelenou ideologii, poprvé stavěl na teoretických základech. Proti kolonialismu se kromě komunistů vyslovovali i jiní lidé, jednalo se však o málo početné a roztroušené skupinky, které měly naprosto rozdílné důvody pro odsouzení kolonialismu a během meziválečného období se nikdy nespojily, takže jejich vliv zůstal velmi omezený. Byli to někteří umělci, intelektuálové a spisovatelé²⁸, kteří zpravidla kritizovali životní podmínky domorodých národů z humanistických důvodů, dále někteří ekonomové²⁹, jimž jejich pragmatické výpočty ukázaly, že udržování impéria stojí příliš mnoho peněz. Šlo také o anarchisty z principu odmítající jakoukoliv formu nadvlády člověka nad člověkem, a nacionalisty, kteří především v prvních letech po

²⁵ Asimilací se rozumělo rozšíření francouzské kultury a jazyka do všech zámořských území Francie, díky kterému mělo dojít k homogenizaci jejich obyvatel. Vychází z předpokladu, že kolonie tvoří nedílnou součást Francouzské republiky, v praxi byla ale asimilace v rozporu s koloniální politikou, protože zámořská území měla rozdílné statuty a různé množství práv.

²⁶ Girardet, *L'idée coloniale en France*, 213–214.

²⁷ Jean Touchard, *La gauche en France depuis 1900* (Paris: Éditions du seuil, 1977), 222.

²⁸ Například André Gide, který v roce 1927 vydal kritickou knihu *Voyage au Congo*, Andrée Viollis (v roce 1935 kniha *S.O.S. Indochine*) nebo členové surrealistické skupiny, André Breton, Louis Aragon a další.

²⁹ Protože bylo velmi obtížné přesně spočítat, kolik údržba impéria stála a kolik naopak kolonie „vynášely“, zahrnují ekonomický aspekt do svých argumentů jak zastánci tak odpůrci imperialismu, a

válce tvrdili, že impérium odvádí pozornost Francie od skutečného úkolu – odvety proti Německu. Těmto skupinám chyběla společná ideová platforma, kterou disponovali francouzští komunisté. Část umělců a intelektuálů se později připojila k PCF (viz druhá kapitola), která se ujala role největší, nejvýznamnější a jednoznačně nejradikálnější antiimperialistické síly v meziválečné Francii.³⁰

Za zmínku stojí ještě Liga na obranu lidských práv (*Ligue pour la défense des droits de l'homme*), která vznikla v roce 1898 v souvislosti s Dreyfusovou aférou a zabývala se kromě jiného i problematikou práv kolonizovaných obyvatel. Liga patřila mezi antikolonialistická uskupení, názorově byla ale mnohem blíže zdrženlivé SFIO než komunistickému radikalismu, během meziválečného období se navíc stávala čím dál umírněnější. Jasná většina členů se soustředila kolem socialisty Mariuse Mouteta³¹, jednoho z nejvýznamnějších členů Ligy v meziválečném období, který vyznával politiku asimilace.³² Třetí internacionála v roce 1922 označila Ligu za buržoazní organizaci, jejíž principy se neslučují s těmi komunistickými, a nařídila, aby ji všichni komunističtí členové k 1. lednu 1923 opustili. Spolupráce PCF s Ligou na obranu lidských práv tedy netrvala dlouho, přestože reálně mohla pravděpodobně přinést koloniím víc užítku, než když komunisté jednali na vlastní pěst. Z ideologických důvodů tak PCF přišla o možnost ovlivňovat koloniální politiku skrze zavedenou a respektovanou organizaci s pobočkami ve francouzském zámoří.³³

---

to nejen z řad ekonomů.

³⁰ Biondi, *Les Anticolonialistes*, 118, 121.

³¹ Marius Moutet (1876–1968) byl dlouholetým členem strany SFIO a ministrem kolonií v letech 1936–1938.

³² Laure Blévis, „De la cause du droit à la cause anticoloniale. Les interventions de la Ligue des droits de l'homme en faveur des « indigènes » algériens pendant l'entre-deux-guerres“, *Politix*, 16, č. 62 (2003), 40–42, <http://www.persee.fr> (staženo 27. 9. 2011).

³³ Lev Trockij, „Resolution on the French Question“, 2. prosince 1922, <http://www.marxists.org/archive/trotsky/1924/ffyci-2/22.htm> (staženo 25. 3. 2012).

1.2 První kroky

V počátcích své existence nicméně Francouzská komunistická strana teprve sbírala síly, než se začala důkladněji zabývat koloniální otázkou, navíc se pochopitelně musela věnovat i dalším oblastem, které často měly přednost. V létě 1921 zaslal Lev Trockij³⁴ jménem Kominterny straně dopis, ve kterém kritizoval deník *l'Humanité* za to, že zanedbává koloniální tematiku, a navíc o ní nepíše s dostatečným zápalem, přestože právě „postoj ke koloniálnímu otroctví je opravdovou zkouškou revolučního ducha každé proletářské strany“. „V každém případě jsme povinni zdůraznit,“ píše Trockij, „že úkolem pracující třídy je podpořit kolonie v jejich povstání proti metropoli.“³⁵

PCF proto zaměřila svou pozornost na publikaci článků, ve kterých vysvětlovala svou politiku, odhalovala „zločiny imperialistů“ a bezpráví páchané v zámořských územích a kritizovala postoj ostatních politických stran. Mezi jmény autorů článků se často objevuje Charles-André Julien³⁶, později významný historik kolonialismu, a Paul Vaillant-Couturier³⁷, jeden z předních komunistických odborníků na koloniální otázku.

Mnohé z těchto článků mají charakter reportáže, aby čtenáři získali aspoň přibližnou představu (značně ideologicky zabarvenou), v jaké situaci se kolonie nacházejí. „Evropan považuje Araba za svého služebníka, svého otroka,“ popisuje například Vaillant-Couturier poměry v Alžírsku. „Dojem, že zaměstnavatel využívá dělníka, ustupuje do pozadí v porovnání se skandálním využíváním místních obyvatel

³⁴ Lev Davidovič Trockij (1879–1940) byl spoluzakladatelem Kominterny a do roku 1924 vůdčí osobností Exekutivy Komunistické internacionály (EKI). Nejvyšším orgánem Kominterny byl světový kongres, který volil EKI, ta řídila činnost Kominterny v době mezi kongresy. Jednoznačnou převahu v EKI si zajistilo sovětské Rusko, resp. Sovětský svaz.

³⁵ Lev Trockij, „On l'Humanité, the Central Organ of the French Party“, 23. července 1921, <http://www.marxists.org/archive/trotsky/1924/ffyci-1/ch17.htm> (staženo 25. 3. 2012).

³⁶ Charles-André Julien (1891–1991) strávil část mládí v Alžírsku, kde vstoupil v roce 1911 do SFIO, v roce 1920 přešel k PCF, odkud byl v roce 1923 vyloučen, následně se připojil opět k SFIO. Současně působil jako novinář a historik specializující se na koloniální problematiku, po druhé světové válce přednášel na prestižních francouzských univerzitách (École nationale d'administration, Sorbonne, Institut d'études politiques de Paris).

³⁷ Paul Vaillant-Couturier (1892–1937) byl zakládajícím členem PCF a velmi aktivním novinářem se skutečným zájmem o situaci v zámoří, zejména v Alžírsku; zajímavým faktem zůstává jeho osobní

komunitou cizinců.“ Dále vysvětluje, jak složité je pro komunisty pracovat v prostředí, jako je Alžírsko, kde spolu žijí různé kmeny, národnosti a náboženské skupiny. Proti komunistické revoluci se tam podle něj staví kromě šéfů místní koloniální administrativy také domorodí politicko-náboženští vůdci, kteří ze zřejmých důvodů spolupracují s francouzskou vládou. Pokud mají komunisté uspět, musí překlenout rozdíly různých ras a kmenů a vytvořit „jednotu ras napříč dělnickou třídou“.³⁸ Vaillant-Couturier tak byl mezi prvními, kdo poukázal na skutečnost, že je potřeba dát pozor, aby etnická příslušnost nepřevážila nad příslušností třídní.

V květnu 1922 pak deník *l'Humanité* zavedl pravidelnou rubriku, ve které každý čtvrtek vycházely články s koloniální tematikou, jejichž cílem bylo zesílit propagandu Francouzské komunistické strany a podpořit „utlačovaný, vydíraný a okrádaný domorodý proletariát“ proti imperialistům.³⁹ Jenom v roce 1922 vyšlo v těchto novinách celkem 61 článků o koloniích.⁴⁰

Třetí internacionále to však zdaleka ke spokojenosti nestačilo. Na 4. Kongresu Komunistické internacionály v Moskvě v listopadu 1922 dala Francouzské komunistické straně jasně najevo, že podle jejích představ nevěnuje PCF dostatek pozornosti, síly a prostředků koloniální otázce a zanedbává propagandu v koloniích. Protože měla Kominternu dojem, že se francouzští komunisté potřebují zlepšit i v dalších oblastech, schválila program, který pro ně sestavil Trockij a v němž popsal nejdůležitější a nejnáléhavější úkoly, na kterých by PCF měla pracovat. Devátý bod z celkových patnácti se věnuje koloniální otázce: „Strana musí přijmout za svou záležitost koloniálních národů, využívaných a utlačovaných francouzským imperialismem,“

---

přátelství s Ho Či Minem.

³⁸ Paul Vaillant-Couturier, „Le milieu algérien. Européens et indigènes“, *l'Humanité*, 14. dubna 1922.

³⁹ „L'Humanité aux colonies“, *L'Humanité*, 11. května 1922.

⁴⁰ Ruscio, *Question coloniale dans «l'Humanité» (1904–2004)*, 80.

vyzývá PCF Třetí internacionála. „Musí bezvýhradně bránit jejich právo na autonomii a nezávislost.“ Zároveň Kominternu straně nařizuje, aby zřídila zvláštní orgán, který by se zabýval šířením komunistických ideálů v koloniích. Z textu nicméně vyplývá, že v současnosti považuje Internacionála za prioritu hlavně boj za politická a odborová práva domorodých obyvatel, zatímco úplné osvobození je spíš dlouhodobějším cílem.⁴¹

Kritika ale přicházela i z vlastních řad. Jedním z členů PCF, který soustavně poukazoval na to, že strana koloniím prakticky vůbec nepomáhá, byl Ho Či Min⁴², vystupující v té době pod jménem Nguyen Ai Quoc. Ho Či Min přispěl do *l'Humanité* mnoha články, které se neomezovaly pouze na kritizování nečinnosti strany, ale snažily se také najít příčiny, proč má PCF s uvedením antikolonialismu do praxe potíže. Podle jeho názoru se strana „nemůže spokojit s čistě citovými projevy bez důsledků, ale musí mít přesný plán akce, efektivní a realistickou strategii.“ Ho Či Min viděl pět hlavních překážek pro komunistickou koloniální politiku – velkou rozlohu kolonií, nezáměr proletariátu v metropoli o kolonie, nevědomost domorodých národů, vzájemné předsudky a tvrdé represe kolonizátorů. „Co musí strana udělat tváří v tvář těmto obtížím? Přemocť je zesílením své propagandy.“⁴³ Stranu kritizovali také Mladí komunisté (*Jeunesses communistes*), organizace pevně spjatá s PCF, kteří například prohlásili, že místo psaní by se strana raději měla vydat do kolonií a zahájit tam povstání.⁴⁴

Francouzská komunistická strana reagovala založením Mezikoloniální unie (*l'Union intercoloniale*) v květnu 1922. Organizace shromažďovala obyvatele

⁴¹ Lev Trockij, „A Militant Labour Programme for the French Communist Party“, 5. prosince 1922, <http://www.marxists.org/archive/trotsky/1924/ffyci-2/23.htm> (staženo 25. 3. 2012).

⁴² Ho Či Min (1890–1969) byl členem SFIO a zakládajícím členem PCF, aktivně se věnoval koloniální problematice. V roce 1923 opustil Francii kvůli problémům s francouzskou tajnou policií a nadále se soustředil na dosažení nezávislosti své rodné Indočíny, respektive Vietnamu.

⁴³ Nguyen Ai Quoc, „Quelques réflexions sur la question coloniale“, *l'Humanité*, 25. května 1922.

metropolitní Francie, kteří původem pocházeli z francouzských zámořských území, především z Afriky, Indočíny, Antil a Madagaskaru. Snažila se mezi nimi šířit své antikolonialistické ideje a ovlivňovat skrze ně dění v koloniích, chtěla je ale také propojit s proletariátem v metropoli, aby pak společně bojovali proti útlaku kapitalistů a imperialistů. Organizace čítala asi dvacítku členů v roce 1922, v dalších letech se jejich počet zdvojnásobil, během let 1925–1926 ale zůstalo zhruba 40 členů. Hlavním zakládajícím členem byl Ho Či Min, který zároveň inicioval založení časopisu Mezikoloniální unie, *Le Paria* (Vyděděnec) v roce 1922. Vzhledem k málo rozsáhlé členské základně a nejasně definované činnosti měla organizace na osud kolonií téměř zanedbatelný vliv.⁴⁵

Historické okolnosti způsobily, že rok 1923 nepřinesl v koloniální otázce žádný posun. V lednu 1923 Francie spolu s Belgií okupovaly Porúří, protože Německo neplatilo řádně reparace určené po první světové válce Versaillskou mírovou smlouvou. Právě na krizi v Porúří se ten rok soustředila prakticky veškerá pozornost Francouzské komunistické strany, zatímco koloniální politika, sotva se trochu zabydlela v programu PCF, ustoupila do pozadí. V lednu 1924 se konal 3. Národní kongres PCF, k jehož příležitosti zaslal Grigorij Zinovjev⁴⁶ jménem Kominterny straně dopis, ve kterém ji napomínal, že se dosud ke koloniální otázce nepostavila správným způsobem: „Komunisté, kteří chtějí zničit imperialistický stát, se musí bit co nejrozhodněji za úplné osvobození národů utlačovaných metropolí.“ Nezávislost kolonií se podle Kominterny musí stát hlavním bojovým heslem Francouzské komunistické strany.⁴⁷

---

⁴⁴ Biondi, *Les Anticolonialistes*, 122.

⁴⁵ Ibid., 125–126.

Liauzu, *Histoire de l'anticolonialisme en France du XVIe siècle à nos jours*, 151.

⁴⁶ Grigorij Jevsejevič Zinovjev (1883–1936) se v roce 1919 stal prvním předsedou Kominterny a až do roku 1926 byl jednou z jejích vůdčích postav.

⁴⁷ Grigorij Zinovjev, „Message au IIIe Congrès national du PCF“, *l'Humanité*, 23. ledna 1924.

PCF provedla patřičnou sebekritiku, stanovila si jako nejbližší cíl větší aktivitu v koloniích, užší vzájemnou spolupráci, vzdělávání strany v koloniální problematice a požadavek zrušení *Code de l'indigénat* – zvláštní legislativy a metod spravování francouzských kolonií od poloviny 19. století, kdy pro domorodé obyvatelstvo platí jiné právo než pro Francouze, přičemž domorodci jsou značně znevýhodněni. Tato koncepce vznikla na základě myšlenky, že domorodé národy se vyvíjejí jiným tempem a není žádoucí jim okamžitě vnutit pravidla francouzské civilizace, protože by se měla respektovat jejich odlišnost.⁴⁸ V praktické rovině ovšem PCF zůstala pasivní, činnost antikoloniálních organizací, které založila, podporovala jen minimálně a drtivá většina jejich členů o koloniální otázku nejevila žádný zájem. Nelze se proto divit, že si na dalším, v pořadí 5. Světovém kongresu Komunistické internacionály v roce 1924 vysloužila opět kritiku.⁴⁹

Pokud Francouzská komunistická strana nedosáhla se svou koloniální politikou žádných úspěchů v praktické rovině, vynahrazovala si to alespoň v rovině rétorické. Na půdě Parlamentu byly výstupy členů PCF čím dál početnější a setkávaly s velkým, samozřejmě negativním ohlasem ze strany ostatních poslanců a senátorů. Komunisté používali nejrůznější argumenty, často se například prezentovali jako pokračovatelé principů Velké francouzské revoluce. „Zdá se nám výstřední a nesprávné, upustit v roce 1924 od principů, které vyhlásili naši otcové v roce 1793,“ naráží komunista André Berthon na skutečnost, že Konvent (v revolučních letech 1792–1795 nejvyšší zákonodárný a výkonný orgán Francie) považoval všechny obyvatele kolonií za rovnoprávné francouzské občany. „Pokud se utlačované národy obrátily ke Třetí

---

⁴⁸ Charles-Robert Ageron, *France colonial ou parti colonial?* (Paris: Presses Universitaires de France, 1978), 218–219.

⁴⁹ Biondi, *Les Anticolonialistes*, 127–128.

internacionále, je to proto, že Internacionála převzala, co se týče lidských práv, proklamace francouzské revoluce pojednávající o právech člověka.⁵⁰ PCF se nebránila přiznat, že v koloniální otázce vychází částečně také z myšlenek amerického prezidenta Wilsona, kladla ale důraz na to, že v jejím podání jsou značně „zrevidované a opravené“. Snažila se upozorňovat na problémy při správě kolonií, na špatné zacházení s domorodým obyvatelstvem a využila každou příležitost, aby propagovala svou antikolonialistickou ideologii. Napadala celou koncepci imperialismu a vyvracela tvrzení, že velmoci kolonizovaly území pro dobro tamních obyvatel, na prvním místě byl podle komunistů vždy vlastní zájem a zisk.⁵¹

Především ale PCF opakovaně zdůrazňovala svůj hlavní cíl, nezávislost kolonií. Toto heslo skloňovala při každé příležitosti a vždy jím vyprovokovala bouřlivé reakce ostatních politických stran. Ty označovaly komunisty za neloajální zrádce francouzské suverenity, kteří podněcují nacionalistická hnutí v zámoří proti metropolitní Francii a poškozují její zájmy. Komunistická propaganda je značně znepokojovala, cítily potřebu se proti ní vymezovat a z debat v Parlamentu vyplývá, že ji vnímaly jako celkem závažnou hrozbu pro francouzské impérium. „Řekl jsem, že komunistická doktrína spočívá v podpoře nacionalistických hnutí v koloniích,“ komentuje situaci ministr kolonií Édouard Daladier v prosinci 1924. „Je to nepochybně otázka loajality. Protože se jedná o podporu nacionalistických hnutí na úkor francouzské suverenity, zradil bych svou povinnost, kdybych důrazně neochraňoval francouzskou suverenitu proti všem možným hrozbám.“⁵²

Nicméně co se týče nacionalistů, nepochopily ostatní strany plně situaci. Pozici Francouzské komunistické strany v této záležitosti diktovala opět Třetí internacionála, která už na svém 2. Kongresu v červenci 1920 v Petrohradu zavrhlá obecně

---

⁵⁰ *Journal officiel de la République française*, 20. března a 24. prosince 1924.

⁵¹ *Ibid.*

nacionalistická hnutí jako buržoazní a připouštěla pouze dočasné a účelové dohody komunistů s těmito hnutími. Samotná PCF svůj postoj v Parlamentu komentovala ústy Andrého Berthona takto: „Je potřeba, aby každý chápal, že komunisté nemají nic společného s nacionalisty zemí, v nichž působí. Tito nacionalisté představují v očích komunistů boj proti koloniálnímu imperialismu. Ale v den, kdy se dostanou k moci, nebudou mít horšího nepřítele než komunisty.“⁵³

Při zpětném hodnocení období od vzniku Francouzské komunistické strany zhruba do roku 1924 je třeba přiznat, že koloniální politika stála na okraji zájmu strany a reálně se jí zabývala pouze malá skupina jedinců. Antikolonialismus francouzských komunistů určovala rozhodující měrou Třetí internacionála, která také dohlížela na to, aby projevovali v této otázce dostatečnou aktivitu; v opačném případě by se zřejmě antikolonialismus pro PCF nestal zdaleka tak zásadním tématem. Zároveň je ovšem nezbytné zdůraznit, že Francouzská komunistická strana přinesla do Francie zcela nový a radikální koncept, na politické scéně naprosto ojedinělý a na svou dobu výjimečný. Při jeho naplňování zatím byla spíše pasivní, v následujících letech ale pod vlivem událostí svoje úsilí znásobí.

---

⁵² *Journal officiel de la République française*, 24. prosince 1924.

⁵³ *Ibid.*

Liauzu, *Histoire de l'anticolonialisme en France du XVIIe siècle à nos jours*, 124.

2 Akcelerace (1924–1935)

2.1 Konflikty v Maroku a Sýrii

V polovině 20. let 20. století Francouzská komunistická strana znásobila snahy o důraznější antikoloniální politiku, která by přinesla viditelné výsledky. Důvodem byly jednak opakované výzvy Komunistické internacionály, aby se PCF začala pořádně a systematicky věnovat koloniální problematice, ale i kritika z vlastních řad od členů strany často původem z kolonií, kteří tvrdili, že strana pro jejich mateřské země ani další podrobené národy nic nedělá. Na významu získal Výbor koloniálních studií (*Comité d'études coloniales*), který založil v roce 1921 na kongresu PCF v Marseille Paul Vaillant-Couturier. Skládal se převážně z komunistů pocházejících ze zámorí⁵⁴, jeho cílem bylo přitáhnout pozornost PCF ke koloniální otázce, zařadit ji v co největší míře na pořad jednání a zvýšit propagaci komunistických myšlenek v koloniích. V prvních letech zůstal Výbor opomíjený, ale postupně se o něj díky podpoře Jacquese Doriota⁵⁵, vůdce mladých komunistů (*Jeunesse communiste*), a Henriho Lozerayho, člena této organizace a odborníka na koloniální problematiku, začali zajímat i přední představitelé strany. V roce 1925 byl Výbor přejmenován na Ústřední koloniální komisi a stal se prakticky nejvýznamnějším orgánem strany, který se zabýval koloniemi.⁵⁶

⁵⁴ Pro ilustraci lze jmenovat některé členy – byli jimi například Max Bloncour z Antil, Vietnamec Nguyen Ai Quoc, Samuel Stéfany z Madagaskaru nebo Alžírán Hadž Ali.

⁵⁵ Za zmínku stojí politická kariéra Jacquese Doriota – perspektivní člen PCF a vůdce mladých komunistů byl v roce 1934 vyloučen ze strany, když se stavěl proti politice vůdce strany Maurice Thoreze a Kominterny. Doriot byl muž činu (za svou aktivitu proti okupaci Porúří Francií dokonce skončil ve vězení), nelíbil se mu váhavý a těžkopádný styl PCF a zákaz spolupráce s ostatními levicovými stranami za účelem vytvoření jednotné fronty proti fašismu. V roce 1936 založil svou vlastní stranu, Parti populaire français, zaměřenou proti PCF. Doriotova strana se následně přiklonila k fašismu (přestože reálně nikdy nebyla fašistickou stranou v pravém slova smyslu) a za 2. světové války se uchýlila ke kolaboraci. Na konci války Doriot pobýval v Německu, v únoru 1945 zemřel na následky střely z letadla, která ho zasáhla, když jel v autě. Dodnes není jasné, jestli jeho smrt byla náhodná a pokud ne, kdo jí měl na svědomí.

Gilbert D. Allardyce, „The Political Transition of Jacques Doriot“, *Journal of Contemporary History* 1, č. 1 (1966), 56–74, <http://www.jstor.org> (staženo 15. 11. 2011).

⁵⁶ Ruscio, *Question coloniale dans «l'Humanité» (1904–2004)*, 87–88.

Jacques Thobie, *Histoire de la France coloniale 1914–1990* (Paris: Armand Colin, 1990), 190.

Roky 1924 a zejména pak 1925 přichystaly Francouzské komunistické straně novou výzvu – koloniální konflikt v Maroku. Maroko připadlo podle smlouvy z Fezu z roku 1912 společně Španělsku a Francii.⁵⁷ V létě 1921 dobře organizovaná skupina Kabyľů, obyvatel oblasti Ríf na severovýchodě země, napadla španělskou armádu a během týdne zabila na 8 tisíc vojáků. Útok, v jehož čele stál Abd al-Karím, byl výrazem odporu obyvatel Rífu proti snaze Španělska proměnit severní Maroko ve svou kolonii. Boje pak pokračovaly několik let, Rífané své území prohlásili za republiku a zdálo se, že mají navrch.⁵⁸ V roce 1924 se francouzská vláda v čele s Raymondem Poincaré rozhodla podpořit Španěly v Maroku a od dubna 1925 zahájila vojenské operace. V roce 1925 propukly nepokoje také v Sýrii, kde se místní obyvatelstvo bouřilo proti francouzské nadvládě.⁵⁹

Tato situace mohla Francouzské komunistické straně poskytnout skvělou příležitost, aby v praxi uplatnila svou antiimperiální doktrínu. Jako první se jí chopili Mladí komunisté, organizace pevně spjatá s PCF. Dne 11. září 1924 poslal vůdce Mladých komunistů Jacques Doriot telegram Abd al-Karímovi, ve kterém mu jejich jménem gratuluje k vítězství nad španělskými imperialisty, vyjadřuje svou solidaritu a doufá v konečné vítězství a nezávislost Maroka. „Ať žije nezávislost Maroka! Ať žije mezinárodní boj koloniálních národů a světového proletariátu!“⁶⁰ Telegram podepsal jménem strany také generální tajemník Francouzské komunistické strany Pierre Sémard, většina členů PCF se ale nechtěla do konfliktu v Maroku zapojovat. Teprve postupně a

⁵⁷ Moneta, *La politique du Parti communiste français dans la question coloniale 1920–1963*, 38.

⁵⁸ David H. Slavin, „The French Left and the Rif War, 1924–25: Racism and the Limits of Internationalism“, *Journal of Contemporary History* 26, č. 1 (1991), 5, <http://www.jstor.org> (staženo 15. 11. 2011).

⁵⁹ Moneta, *La politique du Parti communiste français dans la question coloniale 1920–1963*, 38.

⁶⁰ Jacques Doriot, Pierre Sémard, „Télégramme à Abd-el-Krim“, *l'Humanité*, 11. září 1924.

po částech se PCF přidávala na stranu Mladých komunistů, přičemž se snažila potlačit antikolonialistickou rétoriku a hrát spíš na strunu antimilitarismu, který jí spolehlivěji zajistil přívržence z řad francouzského obyvatelstva.⁶¹ Váhání PCF způsobila také stanoviska Komunistické internacionály, která Rífany zpočátku nepodporovala, protože věřila, že jejich vzpouru podnítila Francie jako rival Španělska v Maroku. S postupujícími úspěchy Rífanů však změnila názor. Ve chvíli, kdy se Francie zapojila do války, už stála PCF víceméně sjednocená a připravená k zahájení mohutné kampaně proti marocké válce.⁶²

Mladí komunisté a hlavně jejich nepřehlédnutelný hyperaktivní vůdce Doriot začali v roce 1924 protiválečnou kampaň tím, že se snažili přimět francouzské vojáky (zejména ty, kteří pocházeli z kolonií), aby se sbratřili se svými protivníky a tím ukončili válku. Doriot neúnavně publikoval v *l'Humanité* články vyzývající k vyklizení Maroka a několikrát vystoupil v Parlamentu, kde napadal válečnou politiku vlády v Maroku (a málem skončil ve vězení za údajné prozrazení vojenských tajemství).⁶³ Nejvíce pozdvižení vyvolal jeho první projev v únoru 1925, který byl ustavičně přerušován výkřiky a protesty poslanců a v němž mimo jiné řekl: „Prohlašuji ve jménu své strany, že my, kteří uznáváme právo pařížským dělníkům na vzpouru, uznáváme také právo domorodců postavit se svým kolonizátorům. Síla a jednota dělníků, rolníků, vojáků a kolonizovaných národů donutí francouzské i španělské kapitalisty vyklidit Maroko a ostatní kolonie.“⁶⁴

---

⁶¹ Slavin, „The French Left and the Rif War, 1924–25: Racism and the Limits of Internationalism“, 6, 10.

⁶² Ageron, *La décolonisation française*, 16.

⁶³ Slavin, „The French Left and the Rif War, 1924–25: Racism and the Limits of Internationalism“, 12.

⁶⁴ *Journal officiel de la République française*, 5. února 1925.

Od dubna 1925 kampaň díky podpoře PCF nabrala na síle a v budoucnu zůstane v paměti strany jako úspěšný příklad, jak má podobná kampaň vypadat. Skládala se z nespočtu manifestací, veřejných shromáždění, stávek, interpelací a projevů v Parlamentu. Nechyběly ani sabotážní akce – PCF například podněcovala vzpoury na lodích, které převážely francouzské vojáky do Afriky, nebo se snažila zastavit dodávky válečného materiálu. Kampaň doprovázela dlouhá série článků v *l'Humanité*.⁶⁵ V květnu 1925 vyšel článek vyzývající dělníky a rolníky z Francie i zámoří k podpoře komunistických cílů a na jeho konci figurovala hesla zaznívající opakovaně během celé kampaně: „Okamžitý mír s Rífem! Sbratření francouzských a rífských vojáků! Uznání Rífské republiky! Okamžité vyklizení Maroka!“⁶⁶

V květnu 1925 také vznikl zvláštní výbor proti válce v Maroku (*Comité national d'action contre la guerre du Maroc*), který se skládal z PCF, Mladých komunistů, odborové organizace CGTU, organizace levicových veteránů ARAC a dalších spolků, jasnou převahu však měli komunisté. Výbor organizoval a koordinoval sabotážní akce a manifestace pod vedením PCF, v jeho čele stál mladý člen strany a její budoucí vůdce Maurice Thorez.⁶⁷ Celou kampaň pak korunovala čtyřadvacetihodinová stávka 12. října 1925, jejíž příprava zabrala dokonce několik měsíců. Účast byla vysoká (podle policie 125 tisíc, podle komunistů 900 tisíc lidí), a to především proto, že kromě hlavního hesla – osvobození Maroka – se při ní protestovalo také proti nepokojům v Sýrii, zvýšení daní kvůli válce a nízkým mzdám dělníků.⁶⁸

---

⁶⁵ Ageron, *La décolonisation française*, 16.

Slavin, „The French Left and the Rif War, 1924–25: Racism and the Limits of Internationalism“, 5–6.

⁶⁶ Parti communiste français, „Appel aux Travailleurs, Paysans de France et des colonies“, *l'Humanité*, 15. května 1925.

⁶⁷ Maurice Thorez (1900–1964) byl členem PCF a jejím generálním tajemníkem v letech 1930–1964. Byl také členem Exekutivy Komunistické internacionály v letech 1928–1943.

Ruscio, *Question coloniale dans «l'Humanité» (1904–2004)*, 99.

⁶⁸ Biondi, *Les Anticolonialistes*, 139.

Ke komunistům se z podnětu proslulého spisovatele a člena PCF Henriho Barbusse připojili i mnozí umělci a intelektuálové sympatizující s levicí, jako například Louis Aragon, André Breton, Paul Éluard a další. V červenci publikovala *l'Humanité* prohlášení podepsané stovkou spisovatelů a významných osobností, kteří v něm protestovali proti konfliktu v Maroku, odsuzovali s ním spojené násilnosti a jeho imperialistické kořeny. „Příliš jsme se zamýšleli nad zkušeností z historie a zejména z historie koloniálních válek, než abychom mohli neodsoudit imperialistický původ a zároveň možné mezinárodní důsledky této války.“ Současně se ohrazovali proti cenzuře ve Francii „zavedené od začátku nepřátelských akcí za účelem zakrýt pravdu, kterou země potřebuje znát“. Apelovali na vládu i na Společnost národů, aby okamžitě toto krveprolití ukončily a nastolily mír. V deklaraci se objevil také intelektuály ceněný princip: „Znovu vyhlášíme právo národů, všech národů bez rozdílu rasy, na sebeurčení.“⁶⁹ Ne všichni signatáři prohlášení vyznávali myšlenky zcela shodné s těmi komunistickými (i když někteří se později stali členy PCF), na předním místě pro ně stály především hodnoty míru, nenásilí, právo na sebeurčení, tedy spíše hodnoty wilsonovské. Na druhou stranu jim vůbec nebylo proti mysli podpořit komunisty v jejich protiválečném úsilí.

V období marockého konfliktu se zřetelně zvýraznil rozdíl mezi socialistickou stranou SFIO a Francouzskou komunistickou stranou v otázce kolonialismu. Středopravicová vláda v čele s Raymondem Poincarém, která zatáhla zemi do války v Maroku, ještě toho roku padla a nahradila ji koaliční vláda levicových stran (bez účasti PCF), která však konflikt nezastavila a neprovedla ani žádné jiné zaznamenané

---

⁶⁹ „Les travailleurs intellectuels aux côtés du prolétariat contre la guerre du Maroc“, *l'Humanité*, 2. července 1925.
Ruscio, *Question coloniale dans «l'Humanité» (1904–2004)*, 101.

změny ve francouzské koloniální politice.⁷⁰ Komunisté pochopitelně nenechali přístup ostatních politických stran bez komentáře, nejtvrďší kritiku si vysloužili socialisté. „Co se týče socialistů, jejich postoj určuje obava, aby zůstali vládní stranou. Proč? Protože od 11. května 1924 strana SFIO fantastickou rychlostí zburžoazněla,“ vysvětluje s opovržením komunista André Marty postavení socialistů vzhledem k událostem v Maroku.⁷¹ Socialisté se podle něj zpronevěřili svému dělnickému původu, a místo aby jednoznačně zavrhli marockou válku, podřídili veškerou svou politiku tomu, aby se udrželi ve vládě. Imperialistický postoj pravice se dal podle Martyho předvídat, a přestože je neomluvitelný, selhání levice je v tomto případě mnohem trestuhodnější.⁷²

Krvavá válka v Maroku skončila v roce 1926 kapitulací Abd al-Karíma, někteří Rífané však pokračovali v guerillové válce a trvalo ještě další dva roky, než se Španělům podařilo dostat území plně pod kontrolu.⁷³ Konflikt umožnil Francouzské komunistické straně upevnit si své výjimečné postavení v rámci politických stran, prezentovat se jako jediná antiimperialistická a antikolonialistická síla, u které najdou kolonizované národy zastání, a vymezit se tak jasně proti své mateřské straně SFIO. Válka také vedla k radikalizaci komunistické antikoloniální politiky a zintenzivnění činnosti strany v této oblasti oproti předchozím létům. Komunisté prokázali, že neváhají použít jakékoliv prostředky k dosažení svých cílů. Dalším důsledkem byla mimo jiné politizace antikolonialismu a do jisté míry i krátkodobé sjednocení jeho zastánců.⁷⁴ Na druhou stranu vlastně PCF vyšla z konfliktu jako poražená; nevybojovala nezávislost Maroka, nepodařilo se jí vytvořit širokou jednotnou frontu proti válce, několik stovek

⁷⁰ Moneta, *La politique du Parti communiste français dans la question coloniale 1920–1963*, 38.

⁷¹ André Marty, „Le parti français devant la guerre“, *Cahiers du bolchevisme*, č. 22 (červenec 1925): 1379–1395, in *La politique du Parti communiste français dans la question coloniale 1920–1963*, ed. Jacob Moneta (Paris: François Maspero, 1971), 54–71.

⁷² Ibid.

⁷³ Slavín, „The French Left and the Rif War, 1924–25: Racism and the Limits of Internationalism“, 5.

jejích členů skončilo kvůli sabotážním a stávkovým akcím ve vězení (například Maurice Thorez), jeden komunista byl během generální stávky zastřelen policií, finanční prostředky strany se značně ztenčily. Ve straně se také našli lidé, shromáždění okolo zakládajícího člena PCF Maurice Paze, kteří kritizovali její postup, to, že odsuzovala válku obecně (v rozporu s komunistickou ideologií) a že byla ve vleku takového „feudálního člověka“ jako Abd al-Karím.⁷⁵ Koloniální politiku Francouzské komunistické strany probírala v březnu 1926 také Exekutiva Kominunistické internacionály, která došla k závěru, že je potřeba z nezdaru v Maroku vyvodit patřičné důsledky. Nakonec se spokojila s tím, že PCF provedla řádnou sebekritiku a zbavila funkcí dva z vysokých představitelů strany, Alberta Treinta (člena politbyra a v roce 1924 generálního tajemníka PCF) a Suzanne Giraultovou (členku politbyra). Obou dvou se chtěl Stalin stejně zbavit kvůli údajným stykům s ruskou opozicí, takže se hodilo svalit na ně všechny neúspěchy strany.⁷⁶

Souběžně se komunisté zabývali protifrancouzským povstáním a boji v Sýrii, které vypukly na konci léta 1925. Do velké míry je však zastínily události v Maroku; PCF neměla sílu věnovat se dvěma konfliktům najednou, zvláště když v souvislosti s Marokem zjistila, co to obnáší, a po nepříznivém výsledku v Maroku si vůbec nebyla jistá, že by v Sýrii dosáhla svého. Dopis z října 1925, který poslala syrská odnož Komunistické strany komunistům ve Francii, dokazuje, že PCF nevěnovala syrským problémům dostatečnou pozornost. Konstatuje, že zatímco Syřané už tři měsíce bojují proti francouzské nadvládě, Francouzská komunistická strana stojí se založeným

---

⁷⁴ Biondi, *Les Anticolonialistes*, 139.

⁷⁵ *Ibid.*, 139–141.

⁷⁶ *Ibid.*, 144.

Agnew a McDermott, *Kominternu. Dějiny mezinárodního komunismu za Leninovy a Stalinovy éry*, 72.

rukama.⁷⁷ PCF poté sice zahájila kampaň na podporu nezávislosti Sýrie a tento požadavek zazněl i na generální stávce 12. října 1925, ale nejednalo se zdaleka o tak agresivní kampaň jako v případě Maroka. Každopádně nemohla zvrátit konečný výsledek – porážku Syřanů v roce 1927.⁷⁸

Hlavní představitele antikolonialismu ve Francii i v koloniích sledovala policie, pod nejrůznějšími záminkami je občas i zatkla. Velký podíl na tom měl člen Radikální strany Albert Sarraut, několikanásobný meziválečný ministr kolonií, námořnictva, vnitra, předseda vlády a držitel mnoha dalších funkcí. Byl to přesvědčený antikomunista, a coby přední postavu francouzského imperialismu ho krajně znepokojoval náhled komunistů na koloniální otázku. Ve svém proslovu v Alžírsku v roce 1927 označil komunismus za největšího nepřítele národní a imperiální bezpečnosti.⁷⁹ Ministerstvo kolonií bylo propojené s ministerstvem vnitra, které mělo pod kontrolou tajnou policii. Ta sledovala aktivity antikolonialistů v metropoli i v zámoří, přičemž v koloniích předávala zprávy koloniálním guvernérům, kteří je zase hlásili ministerstvu kolonií, a tím se kruh předávání informací uzavřel. Ministerstvo kolonií se tímto způsobem snažilo získat kontrolu nad šířením „komunistické hrozby“.⁸⁰ „Představujete si, že několika brutálními represemi zabráníte velkému lidskému ideálu míru, aby se přirozeně projevil,“ pronáší komunista Marcel Cachin v závěru svého antikolonialistického proslovu v Parlamentu v roce 1927. „Ale tomu nemůžete zabránit. Můžete nás bít, můžete nás zatýkat. Tisk požaduje, abyste jednali energicky. Má se za to, že nepronásledujete komunismus s dostatečnou silou. Nuže dobrá! Jsme připraveni

---

⁷⁷ Moneta, *La politique du Parti communiste français dans la question coloniale 1920–1963*, 40.

⁷⁸ Biondi, *les Anticolonialistes*, 138–139.

⁷⁹ Martin Thomas, „Albert Sarraut, French Colonial Development, and the Communist Threat, 1919–1930“, *The Journal of Modern History* 77, č. 4 (2005), 919–922, <http://www.jstor.org> (staženo 15. 11. 2011).

⁸⁰ *Ibid.*, 933–934.

vydržet všechny druhy represe, kterými nás budete chtít zahrnout. Můžete nás bít. Naši propagandu to nijak nezastaví.“⁸¹ Cachin dále prohlašuje, že přestože je momentálně ve vězení kvůli svým myšlenkám zhruba stovka komunistů, nikdo nedonutí PCF vzdát se ideálu nezávislosti kolonií, který se bude snažit naplnit legálními i nelegálními prostředky.⁸²

2.2 Liga proti imperialismu

Vítězství imperialismu v Maroku a Sýrii označila Francouzská komunistická strana za dočasné. Podle ní pouze na nedlouho pozastavilo neodvratitelný proces, na jehož konci stojí nezávislost. PCF pozorně sledovala rozvoj národněosvobozeneckých snah nejen v Sýrii a Maroku, ale také například v Indočíně, Tunisku nebo Alžírsku.⁸³ Zároveň hledala další způsoby, jak naplnit cíle, které si předsevzala (a závazky vůči Třetí internacionále). V roce 1926 pomohla strana v Paříži založit politické sdružení Severoafrická hvězda (*Étoile nord-africaine*) v čele s Messalim Hadžem, členem PCF s alžírským původem. Jednalo se o alžírskou nacionalistickou organizaci, která se záhy změnila na politickou stranu a požadovala nezávislost Alžírsko.⁸⁴

V únoru 1926 se Francouzská komunistická strana zapojila do nově vzniklé Ligy proti imperialismu (*Ligue contre l'impérialisme et l'oppression coloniale*), jejíž vytvoření podnítila Komunistická internacionála. První mezinárodní kongres Liga uspořádala v únoru 1927 v Bruselu, kde položila základy své činnosti. Jejím cílem měla být koordinace osvobozeneckých a dělnických hnutí v koloniálních a imperialistických

⁸¹ *Journal officiel de la République française*, 28. května 1927.

⁸² Ibid.

⁸³ Moneta, *La politique du Parti communiste français dans la question coloniale 1920–1963*, 77.

⁸⁴ Severoafrická hvězda se v roce 1928 odtrhla od PCF, v roce 1937 byla zakázána. Hadj následně založil novou stranu, jejímž cílem už nebyla úplná nezávislost Alžírsko, ale pouze autonomie. Biondi, *Les Anticolonialistes*, 149.

zemích. Liga měla sdružovat všechny jedince a organizace ochotné podílet se na zlepšování podmínek obyvatel kolonií a ustavení rovných práv pro všechny, včetně práva na sebeurčení. Součástí Ligy byly různé myšlenkové proudy⁸⁵ – humanitární, pacifistické, sociální a nacionalistické, jasnou převahu zde však měly organizace komunistické. Mezi členy se řadily i některé významné osobnosti doby, například francouzský spisovatel Henri Barbusse nebo Albert Einstein, který Lize proti imperialismu formálně předsedal.⁸⁶

Protože velký počet členů byl zároveň i členy a stoupenci Komunistické internacionály, Liga ve skutečnosti pracovala v souladu s jejími plány, přestože oficiálně popírala, že by Liga byla řízena z Moskvy. Kominternu si především zajistila, aby se podpora zaměřila hlavně na její spojence. Přednostní postavení měla například Indie, se kterou se podařilo navázat vztahy skrze Džaváharlála Néhrúa, který se na rozdíl od Ghándího účastnil aktivit Ligy. V praktické rovině však Liga indickému hnutí za nezávislost žádnou významnou podporu neposkytla. Stejně dopadli zástupci afrických zemí, kteří se také nedočkali žádné pomoci. Liga se navíc soustředila především na již existující národněosvobozenecké organizace, takže země, které žádnou podobnou organizací nedisponovaly, se ocitly na okraji jejího zájmu.⁸⁷

Francouzskou sekci Ligy proti imperialismu založila krátce před prvním mezinárodním kongresem v Bruselu Francouzská komunistická strana, ale stejně jako na mezinárodní úrovni se do ní zapojili také socialisté, intelektuálové, členové Ligy za

---

⁸⁵ Za všechny jmenujme alespoň Ligu za lidská práva, francouzskou odborovou organizaci CGTU, alžírskou Severoafrickou hvězdu nebo jihoafrickou politickou stranu Africký národní kongres.

⁸⁶ John D. Hargreaves, „The Comintern and Anti-Colonialism: New Research Opportunities“, *African Affairs* 92, č. 367 (1993), 255–256, <http://www.jstor.org> (staženo 20. 3. 2012).
Girardet, *L'idée coloniale en France*, 212.
John P. Haithcox, „The Roy-Lenin Debate on Colonial Policy: a New Interpretation“, *The Journal of*

lidská práva a další. Ze známějších jmen můžeme uvést například socialistu a budoucího ministra kolonií Mariuse Mouteta. Sekce ovšem zůstala na všech úrovních pod kontrolou PCF. Jejím úkolem bylo starat se o situaci ve francouzských koloniích, měla se zejména snažit zlepšit občanská práva v severní Africe a pokusit se usmířit situaci v Sýrii, aniž by jí ale nabídla nezávislost. Nic však nenasvědčuje tomu, že by francouzská sekce v tomto směru dosáhla výraznějších úspěchů.⁸⁸

Díky Lize proti imperialismu se Francouzské komunistické straně podařilo dostat se nakrátko z izolace, která ji provázela ve všech oblastech politické činnosti, když se spojila s nekomunisty za účelem spolupráce alespoň na poli koloniální politiky. Brzy se ale ukázalo, že PCF klade větší důraz na ideologii než na skutečnou pomoc obyvatelstvu kolonií – neústupně trvala na tom, že je nezbytné odsoudit kolonialismus jako takový, zatímco nekomunističtí členové byli ochotní zavrhnout pouze bezpráví, která imperialismus napáchal, anebo jenom podporovali nacionalismus v zámořských územích. Komunisté se proti těmto stanoviskům tvrdě stavěli a označili ostatní za zrádce, reformistické nacionalisty a černou buržoazii. Henri Barbusse komunistické pozice hájil a prohlašoval: „Ukažte nám na zemi jediný případ, kdy tyto dvě věci, koloniální útlak a kolonizaci, lze od sebe oddělit, jediný příklad, kdy by kolonizaci nedoprovázely zločiny a zneužívání.“⁸⁹ Během několika let francouzskou sekci rozložily vnitřní neshody, do velké míry právě kvůli důslednému lpění komunistů na svém nekompromisním antikolonialismu, a ztratila akceschopnost.⁹⁰

Asian Studies 23, č. 1 (1963), 94, 97, <http://www.jstor.org> (staženo 20. 3. 2012).

Hargreaves, „The Comintern and Anti-Colonialism: New Research Opportunities“, 256–258.

⁸⁸ Hargreaves, „The Comintern and Anti-Colonialism: New Research Opportunities“, 259–261.

⁸⁹ Girardet, *L'idée coloniale en France*, 213.

⁹⁰ Hargreaves, „The Comintern and Anti-Colonialism: New Research Opportunities“, 259–261.
Girardet, *L'idée coloniale en France*, 211–213.

Celkově se tedy zdá, že význam Ligy proti imperialismu spočíval spíš v diskutování o problémech zemí pod formálním nebo neformálním vlivem imperiálních států, ve snaze upozornit na ně veřejnost a v morální podpoře národněosvobozeneckým a odborovým organizacím těchto zemí. Zároveň to byl ne zcela zanedbatelný pokus o vytvoření společné platformy pro lidi s různými názory, zato s přesvědčením, že s imperialismem jako takovým, anebo minimálně s jeho současnou podobou, je potřeba něco udělat.

2.3 Oslava imperialismu?

Do 30. let 20. století Francie vkročila velkolepými oslavami stého výročí dobytí Alžíru a vrcholícími přípravami na Mezinárodní koloniální výstavu v Paříži. Nejednalo se o první ani poslední výstavu tohoto druhu, byla ale jedinečná svou rozsáhlostí a skutečností, že byla celá zasvěcena honosné oslavě impéria.⁹¹ Výstavu 6. května 1931 slavnostně zahájili prezident republiky Gaston Doumergue a přední postavy francouzského kolonialismu – ministr kolonií Paul Reynaud a maršál Lyautey. Rozkládala se ve Vincenneském lese na 110 hektarech, každá zúčastněná země – Francie, Belgie, Dánsko, Nizozemsko, Itálie, Portugalsko, USA a Brazílie⁹² – měla vlastní pavilon, ve kterém prezentovala svoje zámořská území. Součástí expozice bylo i stálé muzeum a zoologická zahrada. Celé výstavě však jednoznačně vévodila Francie, která zde nechala zbudovat architektonicky dokonalou repliku khmérského chrámu Angkor Vat, jež zcela zastínila italskou repliku tripolské baziliky Septima Severa i holandskou repliku jávského chrámu. Velkou část expozice také tvořily stylizované domorodé vesnice, které měly běžným obyvatelům Francie přiblížit život a řemesla

---

⁹¹ Thobie, *Histoire de la France coloniale 1914–1990*, 213.

⁹² Spojené království Velké Británie a Severního Irska se výstavu zúčastnilo pouze velmi zdrženlivě a

národů ze všech koutů impéria.⁹³ Výstava sklidila obrovský úspěch, její organizátoři však sledovali jiné cíle, než jen ohromit návštěvníky. První byl ryze pragmatický – propagace surovin, zemědělských a řemeslných výrobků ze zámoří, která měla přitáhnout nové investice do kolonií. Důležitějším cílem ale bylo potvrzení kolonialismu jako velkolepého díla západní civilizace, jejíž povinností je pomáhat zaostalejším národům v rozvoji. Francie se obzvláště zaměřila na to, aby zvýšila povědomí obyvatel metropole o francouzských zámořských državách a přiměla je ztotožnit se s vizí ministra kolonií Reynauda, který jim předkládal obraz „větší Francie“, „Francie sta milionů obyvatel“, jejíž území se rozkládá na pěti kontinentech a je nerozdělitelné. Vzdělávací ráz celé akce měl mít dopad zejména na děti a mládež, aby tak ve Francii vyrostla nová generace plně oddaná imperiálnímu poslání republiky. V neposlední řadě měla výstava přilákat více zájemců do koloniální správy.⁹⁴

Propagaci imperialismu a kolonialismu takovýchto rozměrů nemohla Francouzská komunistická strana přejít bez povšimnutí. Hned druhý den po otevření výstavy zavalil komunistický deník *l'Humanité* své čtenáře rozhořčenými články, které uváděly výňatky z různých projevů přednesených v rámci výstavy, opatřené řádně antikolonialistickým komentářem, jenž označoval představitele francouzského imperialismu za „vrahy“, výstavu za „lunapark“, „maškarádu“ a přehlídku všech „násilím podrobených národů zotročených francouzským kapitalismem“.⁹⁵ O několik dní později zavedly tyto noviny speciální rubriku nazvanou Za kulisou Vincennes

---

nepředstavilo vlastní expozici.

⁹³ Constantini, *Mission civilisatrice*, 131–132.

Bouche, *Histoire de la colonisation française*, 304.

⁹⁴ Bouche, *Histoire de la colonisation française*, 304–305.

Constantini, *Mission civilisatrice*, 132–133.

Girardet, *L'idée coloniale en France*, 186–187.

⁹⁵ „Le foire de Vincennes a été ouverte hier par un discours impérialiste de Paul Reynaud“, *l'Humanité*, 7. května 1931.

Ruscio, *Question coloniale dans «l'Humanité» (1904–2004)*, 132.

(*Derrière le décor de Vincennes*), kde pravidelně vycházely články upozorňující na nejtemnější stránky kolonialismu, které měly vytvořit protiklad jásavé atmosféře Koloniální výstavy. Mezi štědré přispěvatele patřil například komunista a novinář Fernand Fontenay, který stál u zrodu rubriky. „Černoch je vydán napospas nucené práci. Osobní svoboda pro něj neexistuje. Spravedlnost? Pro *subjekt* prázdné slovo beze smyslu,“ popisuje Fontenay životní podmínky domorodců ve Francouzské Západní Africe. „Zneužívání *subjektu* nezná meze, ani fyzické. Je normální, že černoch kvůli těmto útrapám zemře.“⁹⁶ V závěru článku apeluje na čtenáře: „Imperialistický veletrh ve Vincennes měl způsobit, aby každý dělník cítil solidaritu s utlačovatelským imperialismem. Využijme této příležitosti k odsouzení zločinů kolonialismu a k tomu, abychom naopak přiměli proletariát solidarizovat se s bojem za osvobození podrobených národů.“⁹⁷ V dalším z článků předložil čtenářům svůj výklad pojmu *imperiální povědomí*, jehož zvýšení měla Koloniální výstava podle jejích organizátorů docílit a které hojně používali všichni přední představitelé francouzského kolonialismu. „Obsah tohoto pojmu je dvojitý,“ píše Fontenay. „Jednak zhodnocení a řízení kolonií, vykořisťování utlačovaného obyvatelstva, upevnění ekonomických vazeb s metropolí. Jednak rozsáhlé úsilí o propagandu, určené k tomu, aby vytvořila iluzi společných zájmů mas a buržoazie, která využívá a tyranizuje kolonie.“⁹⁸

Komunistická strana se však nespokojila pouze s verbálními projevy nesouhlasu. Společně se surrealistickou skupinou uspořádala na protest v srpnu 1931 vlastní koloniální výstavu s názvem Pravda o koloniích (*La vérité sur les colonies*). Surrealisty sblížila s Francouzskou komunistickou stranou už o několik let dříve válka v Maroku,

⁹⁶ Fernand Fontenay, „Derrière le décor de Vincennes. L'effroyable détresse des indigènes de l'AOF“, *l'Humanité*, 17. května 1931.

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ Fernand Fontenay, „Derrière le décor de Vincennes. Les buts impérialistes de l'Exposition coloniale“,

proti které protestovali a stejně jako PCF nabádali francouzské vojáky k dezerci a přechodu na stranu nepřítele. I v otázce kolonialismu se názorově v mnohém shodovali s komunisty – jejich cílem nebyl pouze humánnější přístup ke koloniím, ale jejich okamžité vyklizení, zpochybňovali také samotný princip kolonialismu. Na rozdíl od PCF však surrealisty fascinovaly exotické země a jejich kultura, navíc si uvědomovali, že pod koloniálním útlakem netrpí pouze proletariát. Mezinárodní koloniální výstavu surrealisté vnímali jako odpornou kolonialistickou propagandu a velmi iniciativně se chopili přípravy protestní výstavy po boku komunistů.⁹⁹ Jejich antiimperialistická výstava se konala v Pavilonu Sovětů v Paříži a shromažďovala především dokumenty, které podávaly svědectví o krutostech a bezpráví v koloniích, ale také představovala nejrůznější druhy umění původních obyvatel, které dodala právě surrealistická skupina.¹⁰⁰ „Výstava daleko předčí naše představy,“ popisuje nadšeně Fontenay v článku *Protijed na Vincennes* své první dojmy. „Přízemí zaplní mapy, fotografie, kresby, obrazy, statistiky a dohromady vytvoří návštěvníkovi správnou představu o kolonialismu.“¹⁰¹ Přes všechnu snahu (a organizátoři tvrdili, že to nebyl účel) se nicméně nemohla rovnat velkolepé výstavě ve Vincenneském lese, ve srovnání s ní vypadala skutečně uboze. Mezinárodní koloniální výstava skončila v listopadu 1931, protestní výstava trvala až do února 1932. Konečný výsledek však mluvil za vše – zatímco Koloniální výstavu navštívilo zhruba 8 milionů lidí, antiimperialistická výstava zaznamenala pouhých 4226 návštěvníků. Ať už chabou účast zavinila nedostatečná

---

l'Humanité, 18. května 1931.

⁹⁹ Sophie Leclercq, „Le colonialisme mis à nu. Quand les surréalistes démythifiaient la France coloniale (1919–1962)“, *Revue historique* 2, č. 646 (2008): 316–317, <http://www.cairn.info> (staženo 15. 11. 2011).

¹⁰⁰ Ruscio, *Question coloniale dans «l'Humanité» (1904–2004)*, 137.

¹⁰¹ Fernand Fontenay, „Antidote à Vincennes. Ce que sera l'Exposition anti-impérialiste du Pavillon des Soviets“, *l'Humanité*, 20. srpna 1931.

přitažlivost expozice, nezájem Francouzů o skutečný stav kolonií nebo převažující kolonialistické postoje ve společnosti, Pravda o koloniích ztroskotala.¹⁰²

Shodou okolností se Mezinárodní koloniální výstava časově sešla se světovou hospodářskou krizí, která do Francie sice dorazila se zpožděním, nicméně v době, kdy metropole oslavovala velké dílo imperialismu, už byla v plném proudu. Organizátoři pochopitelně nechtěli připustit, aby jakékoliv ekonomické problémy zkalily atmosféru jejich velkolepého projektu, a skutečně se jim podařilo dosáhnout toho, že uprostřed oslav málokoho napadlo zabývat se krizí. Kdo se však nenechal ukolébat, byla nepřekvapivě Francouzská komunistická strana. „Hospodářská krize otřásá světem. Francouzská buržoazie se obrací ke svým koloniím. Chce tam prodat své zboží, umístit kapitál. Chce v nich také vytěžit víc surovin a za lepší cenu. Má v úmyslu udělat si ze svých kolonií štít proti světové krizi. Těžká věc, neboť francouzské kolonie jsou samy naplno zasažené krizí,“¹⁰³ vykládá situaci Fernand Fontenay v *l'Humanité*. „Všimněme si, že to, co zneklidňuje buržoazii, není utrpení domorodců. Je to snížení její kupní síly, omezení její klientely.“¹⁰⁴ Podle Fontenayho, který tím vyjádřil obecný názor komunistů, není možné v rámci imperialistického uspořádání zlepšit ekonomické podmínky kolonií. „Imperialismus nemůže přinést skutečný lék. Může jenom ještě zhoršit hanebné vykořisťování.“¹⁰⁵ Během 30. let se Francie skutečně přimkla ke koloniím, když přišla o část odbytišť a klientů. Snažila se zvýšit produkci kolonií a jejich obchodní výměny s metropolí. Zahraniční obchod s koloniemi vzrostl z 16 % v roce 1929 na 27 % v roce 1938. Čísla však ukazují, že z tohoto nového přístupu Francie

---

¹⁰² Catherine Coquery-Vidrovitch, *Enjeux politiques de l'histoire coloniale* (Marseille: Agone, 2009), 18–19.

¹⁰³ Fernand Fontenay, „Derrière le décor de Vincennes. Les buts impérialistes de l'Exposition coloniale“, *l'Humanité*, 18. května 1931.

¹⁰⁴ Fernand Fontenay, „Derrière le décor de Vincennes. L'effroyable détresse des indigènes de l'AOF“, *l'Humanité*, 17. května 1931.

během krize v mnoha případech těžily daleko víc kolonie než metropole, přestože pracovní podmínky domorodého obyvatelstva zůstaly i nadále nepřijatelné.¹⁰⁶

Zdá se, že antiimperiální výstava byla jedním z posledních vzepětí antikolonialismu Francouzské komunistické strany. Během 30. let koloniální otázka pozvolna ustupovala do pozadí, postupně mizela i z pořadu jednání na kongresech PCF. Naposledy tvořila samostatný bod k projednání v březnu 1932 na 7. kongresu strany.¹⁰⁷ V komunistickém tisku se i nadále objevovaly antikolonialisticky laděné články, především ve chvíli, kdy se koloniální správa dopustila bezpráví nebo represe domorodého obyvatelstva, celkově ale aktivita Francouzské komunistické strany v této oblasti upadá. Také Třetí internacionála snížila na minimum tlak na PCF, aby zintenzivnila svou antiimperialistickou činnost. Jako problém se mimo jiné ukázala přetrvávající lhostejnost Francouzů vůči zámořským územím, ze které je dokázala dočasně vytrhnout jedině fascinující exotická podívaná Mezinárodní koloniální výstavy, aniž by v nich ovšem zanechala trvalejší zájem o impérium. Dokonce i voliče PCF nechávala koloniální otázka celkem chladnými, natož aby byli připraveni se sjednotit a podpořit stranu v boji za nezávislost kolonií. Komunisté tak zůstali osamoceni a na politické scéně jim byla přidělena pozice vyděděnců a zrádců francouzských vlasteneckých hodnot.¹⁰⁸

---

¹⁰⁵ Fernand Fontenay, „Derrière le décor de Vincennes. L'effroyable détresse des indigènes de l'AOF“, *l'Humanité*, 17. května 1931.

¹⁰⁶ Bouche, *Histoire de la colonisation française*, 307–309.

¹⁰⁷ Moneta, *La politique du Parti communiste français dans la question coloniale 1920–1963*, 41.

¹⁰⁸ Emmanuelle Sibeud, „La gauche et l'empire colonial avant 1945“, in *Histoire des gauches en France*, ed. Jean-Jacques Becker a Gilles Candar, (Paris: La Découverte, 2004), 348.

3 Brzdná dráha (1935–1939)

3.1 Lidová fronta a koloniální otázka

Během meziválečného období docházelo v celé Evropě pomalu ale jistě k závažným změnám politické konstelace. Především v průběhu 30. let nabývaly v mnoha zemích na síle autoritativní a totalitární režimy a mezinárodní situace se stávala čím dál nejistější. Ve Francii, která sousedila s fašistickou Itálií a nacistickým Německem, rostlo znepokojení nejen ze zahraniční situace, ale i z domácích událostí. V únoru 1934 vypukly mohutné násilné manifestace pravice a krajně pravicových uskupení proti vládě, kterým padlo za oběť 19 lidí, stovky dalších byly zraněny.¹⁰⁹ Levice celou záležitost interpretovala jako fašistické spiknutí, jehož konečným cílem mělo být zavedení režimu italského nebo německého typu. Odpověděla vlastními demonstracemi na obranu republiky a generální stávkou 12. února, které se společně účastnily všechny důležité levicové organizace, které do té doby odmítaly spolupracovat – socialisté, radikálové, odbory, Liga na obranu lidských práv, ale především také komunisté.¹¹⁰

Francouzská komunistická strana, která vždy zásadně odmítala jakoukoli spolupráci s ostatními stranami a označovala je všechny bez rozdílu za fašisty, prošla velkou proměnou. Na konferenci v červnu 1934 její generální tajemník Maurice Thorez provedl naprostý obrat v dosavadní politice strany, když postavil na první místo sjednocení levice. V pozadí této zásadní změny stál telegram z Moskvy, která v obavě z možné agrese Německa došla k závěru, že bude potřebovat na západě spojence, vydala

---

¹⁰⁹ Marc Ferro, *Dějiny Francie* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006), 278–280.

¹¹⁰ Michel Dobry, „Février 1934 et la découverte de l'allergie de la société française à la « Révolution fasciste »“, *Revue française de sociologie* 3, č. 30 (1989): 515–528, <http://www.persee.fr> (staženo 18. 4. 2012).

proto pokyn všem komunistickým stranám, aby zakládaly jednotné protifašistické fronty.¹¹¹

Do léta 1935 ve Francii vytvořily SFIO, Francouzská komunistická strana a Republikánská, radikální a radikálně-socialistická strana (společně s odborovými a dalšími menšími levicovými organizacemi) jednotnou frontu se společným volebním programem, která zvítězila na jaře 1936 ve volbách a ustavila vládu Lidové fronty. Komunistická strana se přímo do vlády sice nezapojila, ale podpora, kterou jí poskytla, byla pro vládu klíčová. Postavení francouzských komunistů značně posílila také smlouva o vzájemné pomoci mezi Sovětským svazem a Francií, kterou uzavřel v květnu 1935 v Moskvě Stalin s ministrem zahraničních věcí Pierrem Lavalem.¹¹²

Nová levicová vláda vzbudila velké naděje a očekávání ve francouzském zámoří. Ve světle mezinárodních událostí se však problémy kolonií zdály vzdálené a nepřilíš naléhavé. Vládní program byl v otázce kolonií velmi stručný, sliboval pouze vytvoření zvláštní vyšetřovací komise, která měla prozkoumat politické, ekonomické a sociální poměry v koloniích, zejména v severní Africe a Indočíně. K programu Lidové fronty se přihlásila i Francouzská komunistická strana, která pod vlivem Kominterny přehodnotila svou dosavadní politiku; boj proti fašistickému nebezpečí dostal jednoznačně přednost před bojem za nezávislost kolonií.¹¹³

Komunisté neupustili od svého radikálního antikolonialismu ze dne na den, přesto bylo jasně patrné, že postupně vyklízejí pozice. Například ještě v únoru 1935

---

¹¹¹ Biondi, *Les Anticolonialistes*, 197, 199, 203.

¹¹² *Ibid.*, 207.

Moneta, *La politique du Parti communiste français dans la question coloniale 1920–1963*, 105.

Julian T. Jackson, *Popular Front in France: Defending Democracy 1934–1938* (Cambridge: Cambridge University Press, 1988).

¹¹³ Jacques Kergoat, *La France du Front Populaire* (Paris: La Découverte, 2006), 226–227.

vydal André Ferrat¹¹⁴, jeden z odborníků na koloniální problematiku, článek, ve kterém napsal, že se komunisté musí postavit do čela „jednotné antiimperialistické fronty v kolonizovaných zemích“.¹¹⁵ Během roku 1935 se nicméně z komunistické rétoriky pomalu vytrácela úderná hesla požadující svobodu kolonií. Po vítězství Lidové fronty člen PCF Gabriel Péri¹¹⁶ v *l'Humanité* publikoval článek, ze kterého už zcela očividně vyplývalo, že strana nastoupila cestu kompromisu. „Stále platí, že máme velmi přesný názor na roli kolonialismu,“ vysvětluje Péri, „ale vyslovujeme souhlas s obecným pojetím vztahů mezi metropolí a koloniemi, které nabízejí naši radikální přátelé, aniž bychom je žádali připojit se k našim koloniálním tezím. Společně zhotovíme program demokratických požadavků.“¹¹⁷

Dodává však, že komunistické požadavky určitě budou pro členy Lidové fronty přijatelné. „Budeme požadovat například zrušení *Code de l'indigénat*, odstranění opatření, která omezují svobodu tisku a vzbuzují protesty novinářů a politiků všech názorů, budeme požadovat svobodu shromažďování a sdružování. *Především* budeme požadovat amnestii pro oběti politických represí,“ popisuje Péri hlavní cíle. Ohlašuje také sestavení dříve zmiňované komise, která prošetří situaci ve francouzských koloniích, protektorátech a mandátních územích. Článek sice stále ještě vyvolává dojem, že kolonie čekají lepší časy, nelze si však nevšimnout opatrného a umírněného stylu celého textu i nastíněných požadavků. Místo aby čtenář narazil na tradiční provolání nezávislosti kolonií, dočte se pouze, že Lidová fronta usiluje o silnou, svobodnou a šťastnou Francii.¹¹⁸ Skutečnost, že se vzdala myšlenky okamžité

¹¹⁴ André Ferrat (1902–1988) byl členem PCF od roku 1921, od roku 1924 členem Ústřední komise strany a od roku 1928 členem Politbyra. Mezi lety 1932 a 1934 byl šéfredaktorem *l'Humanité*.

¹¹⁵ Moneta, *La politique du Parti communiste français dans la question coloniale 1920–1963*, 99–100.

¹¹⁶ Gabriel Péri (1902–1941) byl zakládajícím členem PCF, působil také jako novinář pro *l'Humanité*.

¹¹⁷ Gabriel Péri, „Le Front populaire et les colonies“, *l'Humanité*, 23. května 1936.

¹¹⁸ Ibid.

nezávislosti kolonií, vysvětlovala PCF tím, že by tato území mohla padnout do rukou Hitlerovi nebo Mussolinimu.¹¹⁹

Někteří členové PCF si sice ještě občas dovolili kritický tón, ale nikdy nekritizovali přímo Lidovou frontu. „Nezájem republikánské Francie vůči «větší Francii» zůstává alarmující,“ píše například Francis Jourdain¹²⁰. „Jedině tento nezájem a nevědomost, která je ho příčinou, nikoliv omluvou, vysvětlují nedostatky programu Lidové fronty: pouhé čtyři řádky tvoří kapitolu věnovanou koloniální otázce, požadují vyslání vyšetřovací komise, zejména do Indočíny.“ Jedním dechem nicméně dodává, že úmysly ministra kolonií, socialisty Mariuse Mouteta, jsou bezpochyby vynikající a že „nedostatky našeho programu indočínské obyvatelstvo neodradí“.¹²¹

Lidová fronta prosadila v porovnání s předchozími vládami podstatně větší množství koloniálních reforem, ty však měly především ekonomický a sociální ráz. Kromě toho na nich byl znát rukopis socialistů, zastánců asimilace, kterou oficiálně prezentovali jako první krok k nezávislosti.¹²²

Například v Senegalu Lidová fronta podpořila místní odborové hnutí a opatření pro zlepšení životní úrovně, v Indočíně schválila částečnou amnestii. V roce 1936 vytvořila dokonce návrh na budoucí osamostatnění Sýrie a Libanonu v závislosti na ekonomických a vojenských podmínkách, ale neratifikoval ho Parlament; obě země tak získaly nezávislost až po druhé světové válce.¹²³ V prosinci 1936 došlo k vytvoření slibované vyšetřovací komise, svůj výzkum ale provedla pouze ve Francouzské Západní

¹¹⁹ Biondi, *Les Anticolonialistes*, 197, 207.

Moneta, *La politique du Parti communiste français dans la question coloniale 1920–1963*, 105–106.

¹²⁰ Francis Jourdain (1876–1958) byl malíř, umělec a člen PCF, který se během 30. let souvisle zabýval koloniální problematikou.

¹²¹ Francis Jourdain, „Indochine SOS“, *l'Humanité*, 24. října 1936.

¹²² *Ibid.*, 352.

Biondi, *Les Anticolonialistes*, 207.

¹²³ Kergoat, *La France du Front Populaire*, 227–228.

Africe a nelze říct, že by se následně v tomto regionu odehrály jakékoliv zásadní reformy.¹²⁴

Řada projektů týkajících se zámoří ztroskotala, nebo se na ně vůbec nedostalo. Nejznámějším a nejdiskutovanějším byl pravděpodobně projekt Blum-Viollette, nazvaný podle tehdejšího předsedy vlády, socialisty Léona Bluma, a Maurice Violletta, bývalého guvernéra Alžírka a ministra Blumovy vlády. Projekt navrhoval, aby části muslimské populace Alžírka (zhruba 20 tisícům) bylo umožněno získat francouzské občanství, a tím pádem právo volit do francouzského Parlamentu. Mělo se jednat především o vzdělané a vlivné Alžírany, loajální k Francii. Projekt však narazil na odpor mezi radikály, francouzskými obyvateli Alžírka a dalšími skupinami, což vyústilo v jeho zamítnutí.¹²⁵ V souvislosti s těmito událostmi byla v lednu 1937 rozpuštěna Severoafrická hvězda. Tato alžírská politická organizace, kterou pomáhala zakládat Francouzská komunistická strana, se tvrdě postavila proti návrhu Blum-Viollette a byla proto obviněna z protifrancouzské činnosti. Za charakteristický rys doby můžeme považovat to, že komunisté svoje bývalé chráněnce hodili přes palubu, rozpuštění podpořili a dokonce ještě vedli proti jejím členům nenávistnou kampaň.¹²⁶

Reformy Lidové fronty můžeme obecně považovat pouze za slabou ozvěnu dřívějších radikálních požadavků Francouzské komunistické strany. Kolonie, kde po nástupu nové vlády panovala nerealistická očekávání, zažily zklamání. Lidová fronta neměla v úmyslu zajít o mnoho dále, než si vytyčila ve svém programu, který vzhledem k jeho jedinému bodu lehce splnila. Na druhou stranu reformy, které provedla, rozhodně nelze považovat za bezvýznamné nebo zanedbatelné a byla to možná právě nadměrná očekávání, která jejich váhu snížila (zejména v očích kolonizovaného obyvatelstva). Už

---

¹²⁴ Kergoat, *La France du Front Populaire*, 226–227.

¹²⁵ Sibeud, „La gauche et l'empire colonial avant 1945“, 353–354.

pouhý pohled na složení vlády, sestávající z prokolonialistických radikálů a umírněných socialistů, mohl každému napovědět, že žádné převratné změny se konat nebudou, obzvlášť poté, co Komunistická strana dala přednost Lidové frontě před bojem proti imperialismu.¹²⁷ Nutno dodat, že vládu v té době zaměstnávaly palčivější problémy, mezi jinými zejména občanská válka v sousedním Španělsku.

3.2 Na prahu 2. světové války

V prosinci 1937 se konal v Arles 9. kongres PCF. Generální tajemník strany Maurice Thorez¹²⁸ při této příležitosti přednesl důležitý projev, ve kterém velmi jasně a komplexně předložil současné postoje strany v rámci Lidové fronty. „Je potřeba uspokojit legitimní požadavky koloniálních národů, nejprve v zájmu nešťastného obyvatelstva severní Afriky, Sýrie, Libanonu a Indočíny. Je to ale i v zájmu Lidové fronty, která si musí zasloužit naděje, dnes již značně oslabené, které do ní vložili místní obyvatelé kolonií,“ naráží Thorez na nedostatečný zájem Lidové fronty o problémy v zámoří. „Základní požadavek naší komunistické strany týkající se koloniálních národů zůstává *sebeurčení, právo na nezávislost*¹²⁹,“ ujišťuje Thorez, vzápětí ovšem dodává, že „*právo rozvést se neznamena povinnost se rozvést*“. Z celého projevu v podstatě vyplývá, že kolonie sice mají na nezávislost právo, tím to ale končí; komunisté se soustředí na zlepšení jejich životní úrovně, pravděpodobně i na drobnější politické změny (například umožnit domorodým obyvatelům přístup k veřejným funkcím),

---

¹²⁶ Kergoat, *La France du Front Populaire*, 231.

¹²⁷ Biondi, *Les Anticolonialistes*, 216.

¹²⁸ Thorez stál v čele PCF od roku 1930.

¹²⁹ Slova v kurzívě jsou takto převzata ze zdroje, nejedná se o záměr autorky je zvýraznit.

nicméně dny, kdy jejich hlavním heslem byla svoboda podrobených národů, jsou u konce.¹³⁰

Druhým významným tématem projevu byla ochrana kolonií před vlivem totalitárních režimů a jejich těsnější sepětí s metropolí – motiv, který se bude objevovat v rétorice Lidové fronty čím dál častěji. „Rozhodující otázkou je v současnosti vítězný boj proti fašismu, zájmem koloniálního obyvatelstva je *jeho jednota* s lidem Francie, a ne postoj, který by mohl podpořit fašistické záměry a přivést například Alžírsko, Tunisko a Maroko do područí Mussoliniho nebo Hitlera, anebo vytvořit z Indočíny základnu pro operace militaristického Japonska.“ Podle Thoreze je vytvoření jednoty zámořských území s metropolí „naplňováním poslání Francie ve světě“.¹³¹

V rámci Lidové fronty se u moci vystřídaly tři vlády, první v čele se socialistou Léonem Blumem (1936–1937), druhá pod vedením radikála Camilla Chautempse (1937–1938), krátce trvající třetí vládě předsedal opět Blum (březen – duben 1938). Lidová fronta skončila rozpadem v roce 1938.¹³² Zanechala za sebou celou řadu sociálních reforem, situaci kolonií ale zlepšila jen málo. Celkové zklamání koloniálního obyvatelstva rozhodně převyšovalo všechna opatření, která vláda za dobu svého působení provedla. Francouzská komunistická strana vyměnila boj za nezávislost kolonií za účast v Lidové frontě, radikální antikolonialismus se tak ocitl opět na okraji zájmu a zůstal odkázán na nepočtené a roztroušené skupinky anarchistů, ultrarevolucionářů a intelektuálů.¹³³

---

¹³⁰ Maurice Thorez, „Rapport au 9e congrès du PCF, Arles 25.–29. décembre 1937“, in Jacob Moneta, *La politique du Parti communiste français dans la question coloniale 1920–1963* (Paris: François Maspero, 1971), 132.

¹³¹ Ibid.

¹³² Ferro, *Dějiny Francie*, 280–283.

¹³³ Biondi, *Les Anticolonialistes*, 225.

S rostoucím mezinárodním napětím nabyly francouzské kolonie nový význam jako potenciální zásobárna vojáků a strategické přátelské území, pokud by došlo ke konfliktu. Zároveň ale představovaly také území, které je třeba v případě nutnosti hájit. Tento vývoj se zřetelně odrážel v koloniální politice Francouzské komunistické strany, která čím dál víc velebila celistvost francouzského impéria. Článek Maurice Thoreze z února 1939, který vyšel po jeho návratu z cesty do Alžírka, částečně kopíruje myšlenky jeho projevu v Arles. Už se ale nezabývá možnými koloniálními reformami, klade veškerý důraz na jednotnost všech francouzských území a na národní obranu: „Je nutné zvýšit jednotu, soudržnost všech demokratických a mírových sil. Je jasným zájmem naší země, Alžírka, Tuniska, Sýrie a Libanonu, aby upevnily tuto soudržnost mezi Francií a veškerým obyvatelstvem kolonií.“ Thorez opět zdůrazňuje, že Francie nesmí postoupit svá zámořská území Hitlerovi nebo Mussolinimu, protože by tím podpořila moc fašismu. Kromě toho podle něj fašisté a nacisté považují obyvatele kolonií na rozdíl od komunistů za podřadné rasy a nikdy by je nenechali se osamostatnit. Článek, který by někdy ke konci 20. let pravděpodobně končil zvoláním „Ať žije nezávislost kolonií!“, končí výmluvným: „Ať žije jednota lidu Francie a Alžírka, pod vlajkou Republiky, svobody a míru!“¹³⁴

V roce 1939 už nic nenasvědčovalo tomu, že by prioritou komunistů mohlo být něco jiného, než co nejširší jednotná protifašistická fronta a národní obrana. Francouzská komunistická strana tedy završila svůj vývoj v meziválečném období tím, že pod vlivem fašistické a nacistické hrozby potlačila svůj antikolonialismus a připojila se ke všeobecnému konsenzu, který diktoval udržet impérium pohromadě. Bylo by jistě zajímavé vědět, jak by se komunistická koloniální politika vyvíjela, pokud by ji

---

¹³⁴ Maurice Thorez, „L'union de la nation algérienne avec la nation française“, *L'Humanité*, 24. února 1939.

neovlivnila hrozba blížící se války. Bohužel se musíme spokojit s konstatováním, že stupňující se mezinárodní napětí, které si dobře uvědomovala i Třetí internacionála v čele se Sovětským svazem, nasměrovalo komunisty do tábora protifašistických sil, kterým zcela podřídila svou dřívější nekompromisní antiimperální doktrínu.

Závěr

Francouzská komunistická strana byla nejvýznamnější a nejradiálněji antikolonialistickou politickou stranou ve Francii v meziválečném období. K této roli ji předurčilo členství ve Třetí internacionále, když v roce 1920 přijala krátce po svém vzniku jejích 21 vstupních podmínek; osmá podmínka stranu zavazovala, aby aktivně podporovala boj kolonií za nezávislost. Kominternu v čele se Sovětským svazem významně ovlivňovala koloniální politiku PCF i nadále, strana sice nejednala vždy zcela v souladu s pokyny Internacionály a vysloužila si za to opakovanou kritiku, v rozhodujících chvílích se však jejím pokynům podřídila.

Ostatní politické strany buď myšlenku kolonialismu podporovaly, nebo měly výhrady pouze ke konkrétní politice prováděné v koloniích, nezpochybňovaly však existenci francouzského impéria. Komunistická strana jako jediná požadovala úplné a okamžité osvobození kolonií, protektorátů a mandátních území. Otázka kolonialismu nerozdělovala francouzskou politickou scénu na pravici a levici. Pravicové strany sice byly tradičně zastánci imperialismu, v této pozici se ale nacházely i některé levicové strany, jak to ostatně dokazuje příklad Republikánské, radikální a radikálně-socialistické strany.

V počátečních letech se komunisté soustředili spíše na konsolidaci strany, koloniální otázka ustupovala naléhavějším úkolům, které měla PCF podle pokynů Kominterny plnit v metropoli. Komunistická strana se proto zpočátku projevovala spíše verbálně, v tisku a v Parlamentu. Internacionála však nebyla s její činností spokojená a často ji nabádala, aby vyvinula větší úsilí. PCF tak postupně přikládala koloniální problematice čím dál větší význam, ostatní politické strany její program začaly brát vážně a považovat ho za reálné ohrožení impéria. Zlom nastal v letech 1924 a 1925, kdy

se Francie zapojila po boku Španělska do koloniálního konfliktu v Maroku, zároveň vypukly protifrancouzské nepokoje v Sýrii. Francouzská komunistická strana se chopila příležitosti, snažila se využít všech možných prostředků k podpoře povstalců v Maroku, pořádala manifestace, stávky a sabotáže a propagovala svoje antiimperialistické myšlenky. Přestože nedosáhla svých cílů, konečně se významně projevila jako antikolonialistická síla i v praxi. Zvýšená aktivita v koloniální otázce vydržela PCF během celých 20. let, v roce 1931 o sobě ještě dala vědět protestní koloniální výstavou, v první polovině 30. let ale její činnost postupně slábla, aniž by ovšem rezignovala na požadavek nezávislosti kolonií. Definitivní útlum přišel v roce 1935, kdy se strana s požehnáním Sovětského svazu připojila k Lidové frontě levicových stran a podporovala jejich vládu po vítězných volbách v roce 1936. Lidová fronta provedla v koloniích některé reformy, celkově však museli komunisté upustit od svého nekompromisního programu. S blížící se válkou pak vystřídal doktrínu boje za osvobození zámořských území požadavek na jejich užší semknutí s metropolitní Francií v zájmu soudržnosti všech mírových a demokratických sil.

Z meziválečného vývoje Francouzské komunistické strany tedy vyplývá, že hlavní mezníky z hlediska koloniální politiky byly dva (pokud nepočítáme vznik strany v roce 1920 a konec meziválečného období v roce 1939). První představoval rok 1924, kdy PCF zahájila svou kampaň proti válce v Maroku, na jejímž počátku byl telegram s gratulací a přáním nezávislosti Maroka, který poslal jménem Mladých komunistů Jacques Doriot vůdci vzbouřenců Abd al-Karímovi. Události v Maroku přiměly celou Komunistickou stranu k většímu výkonu a vyburcovaly ji z její dosavadní letargie, ze které se do roku 1924 probírala jen pomalu. Druhým významným mezníkem je rok 1935, kdy došlo k dotvoření Lidové fronty levicových stran a organizací včetně jejího

společného programu. Účast v Lidové frontě pro PCF znamenala, že musela hodně zmírnit (nejen) svou antikolonialistickou politiku a nastoupit cestu kompromisů tak, aby vycházela s ostatními členy. Co se týče kolonií, obsahoval společný program jediný bod – ustavení vyšetřovací komise. V této době ustoupil požadavek okamžitého osvobození kolonií do pozadí (než se s přicházející válkou v podstatě vytratil) a prioritou se stala jednota levice.

Koloniální politika PCF byla do značné míry formována historickými okolnostmi, ať už konfliktem v Maroku nebo blížící se druhou světovou válkou. V případě postoje ostatních politických stran nehrál mezinárodně-politický kontext příliš velkou roli, tyto strany se na rozdíl od PCF držely svého stanoviska bez jakýchkoli větších změn po celé meziválečné období bez ohledu na politické a historické události. Tyto události naopak velmi ovlivňovaly politiku Sovětského svazu, který měl dominantní vliv na Třetí internacionálu, již se zase podřizovala Francouzská komunistická strana.

Přestože podle programu Komunistická strana bojovala celé meziválečné období za svobodu kolonií, velkou část této doby se omezovala pouze na slovní rovinu. Trvalo několik let, než se větší část strany začala zajímat o koloniální politiku, zpočátku projevovala skutečný zájem jen nepočtená skupina jedinců. Ve 30. letech činnost strany opět polevila, nepodařilo se jí dosáhnout významnějších výsledků ani za vlády Lidové fronty, kdy byla moci nejbližší. Celkově se kolonie za jejího meziválečného působení dočkaly pouze malého zlepšení své situace, nezávislost zůstala prozatím v nedohlednu. Na druhou stranu je potřeba uznat, že PCF přinesla na francouzskou scénu naprosto nové a ojedinělé pojetí koloniální politiky. Nezaznamenala sice moc úspěchů, ale její

přínos spočíval už jen v tom, že si dovolila zpochybnit právo velmocí vlastnit kolonie a požadovala jejich nezávislost, což nikdo před ní neudělal. Přišla s jiným pohledem na věc a vyvolala tím v politice a částečně i ve společnosti debatu, na kterou bylo možné navázat po druhé světové válce, kdy se zahájil proces dekolonizace. PCF neměla lehkou pozici, protože stála proti všem.

Zároveň je však třeba poznamenat, že pokud byla část Francouzské komunistické strany antikolonialistická z vnitřního přesvědčení nebo kvůli touze pomoci kolonizovaným národům, zdá se, že u strany jako celku převažovaly ideologické důvody. V pozadí antiimperialismu, který Kominternu, a tedy i PCF, propagovala, se vždy skrývaly jiné motivy – třídní boj, proletářská revoluce, boj proti kapitalismu a imperialismu a podobně. Někteří autoři označují komunistický antikolonialismus za epizodický, mezi nimi například Raoul Girardet, podle kterého by se měly měřit spíše negativní než pozitivní výsledky komunistické činnosti¹³⁵; další (například Martin Thomas¹³⁶) tvrdí, že tehdejší politici hrozbu komunismu pro kolonie přeceňovali. Ať byl však přínos PCF sebemenší, povedlo se jí alespoň dočasně rozhybat stojaté vody koloniálního konsenzu.

---

¹³⁵ Girardet, *L'idée coloniale en France*, 221.

¹³⁶ Martin Thomas, „Albert Sarraut, French Colonial Development, and the Communist Threat, 1919–1930“, *The Journal of Modern History* 77, č. 4 (2005): 934, <http://www.jstor.org> (staženo 15. 11. 2011).

Summary

The thesis deals with the attitude of the French Communist Party (PCF) to the colonial question in inter-war France. It tries to map the development of this attitude and factors which influenced it. It also aims to make a periodization of the development and determine landmarks which divided its stages. The French Communist Party was the only political party in inter-war France which contested the right of the powers to own colonies and it called for their immediate independence. The first chapter studies forming and development of Party's colonial policy since its foundation in 1920. The PCF decided to join the Third International and adopt its entrance conditions including the 8th condition which determined the anticolonialistic policy of the PCF. Since then the shape of its policy was greatly influenced by the Third International, the Party always submitted to it in crucial moments. Second part analyses period of 1924–1935 when Party increased its activity and radicalized its policy in the context of the Rif War in Morocco. The third chapter deals with moderation of the intransigent communistic colonial policy in 1935–1939. In 1935 the PCF participated in the Popular Front which consisted of left-wing parties and organizations, Party subsequently supported the left-wing government of the Popular Front created in 1936. Because of the increasing danger of fascism PCF abandoned its previous anticolonialistic policy and demanded instead unity of the colonies with metropolitan France. Position of the PCF was not an easy one, because other parties branded it a traitor of the French interests. However in the end (under the nazi and fascist threat) the Party joined the general consensus regarding the maintaining of the empire although its programme still acknowledged the right of the colonies to independence. The French Communist Party did not achieve any significant success in the inter-war period, most of the time it focused rather on interventions in the Parliament, press articles and verbal support of the liberation

movements in the colonies. In spite of this fact the Party represented the main radical anticolonialistic force of the inter-war French politics and it was the only party which demanded independence for colonies – this new approach to the colonial question constitutes the real contribution of the PCF, it was the first party which contested the idea of imperialism in itself. The analysis of the development of the PCF's colonial policy shows that there were two important landmarks (apart from the foundation of the Party in 1920 and the end of the inter-war era in 1939). Firstly, it was year 1924 when the PCF began its campaign against the war in Morocco which bounced the Party into greater activity whereas before 1924 it was just slowly awakening from its lethargy. Secondly, it was year 1935 when the creation of the Popular Front was finished including the common programme. In result the PCF had to moderate its anticolonialistic policy and make a lot of compromises for the first time in its existence. Since 1935 the demand of the immediate independence of the colonies took a back seat until it virtually disappeared before the Second World War.

Použití prameny a literatura

prameny:

l'Humanité

Journal officiel de la République française

Jacob Moneta, *La politique du Parti communiste français dans la question coloniale 1920–1963* (Paris: François Maspero, 1971).

Alain Ruscio, *La question coloniale dans «l'Humanité» (1904–2004)* (Paris: La Dispute, 2005).

Trotsky Internet Archive, <http://www.marxists.org/archive/trotsky> (dokumenty staženy 25. 3. 2012).

knihy:

Charles-Robert Ageron, *La décolonisation française* (Paris: Armand Colin, 1991).

Charles-Robert Ageron, *France colonial ou parti colonial?* (Paris: Presses Universitaires de France, 1978).

Jeremy Agnew a Kevin McDermott, *Kominternu. Dějiny mezinárodního komunismu za Leninovy a Stalinovy éry* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011).

Nicolas Bancel, Pascal Blanchard a Françoise Vergès, *La République coloniale* (Paris: Hachette Littératures, 2003).

Jean-Pierre Biondi, *Les Anticolonialistes* (Paris: Robert Laffont, 1992).

Denis Bouche, *Histoire de la colonisation française* (Paris: Fayard, 1991).

Jean-Paul Brunet, *L'enfance du parti communiste (1920–1938)* (Paris: Presses Universitaires de France, 1972).

Jean-Paul Brunet, *Histoire du Parti communiste française* (Paris: Presses Universitaires de France, 1986).

Dino Constantini, *Mission civilisatrice* (Paris: La Découverte, 2008).

Catherine Coquery-Vidrovitch, *Enjeux politiques de l'histoire coloniale* (Marseille: Agone, 2009).

Stéphane Courtois a Marc Lazar, *Histoire du Parti communiste français* (Paris: Presses Universitaires de France, 1995).

Marc Ferro, *Dějiny Francie* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006).

Raoul Girardet, *L'idée coloniale en France* (Paris: La Table Ronde, 1972).

Miloš Hájek a Hana Mejdrová, *Vznik Třetí internacionály* (Praha: Nakladatelství Karolinum, 2000).

Jacques Kergoat, *La France du Front Populaire* (Paris: La Découverte, 2006).

Claude Liauzu, *Histoire de l'anticolonialisme en France du XVIe siècle à nos jours* (Paris: Armand Colin, 2007).

Roger Martelli, *Communisme français. Histoire sincère du PCF 1920–1984* (Paris: Éditions sociales, 1984).

Jean-Jacques Becker a Gilles Candar, *Histoire des gauches en France* (Paris: La Découverte, 2004).

Jacques Thobie, *Histoire de la France coloniale 1914–1990* (Paris: Armand Colin, 1990).

Jean Touchard, *La gauche en France depuis 1900* (Paris: Éditions du seuil, 1977).

články:

Gilbert D. Allardyce, „The Political Transition of Jacques Doriot“, *Journal of Contemporary History* 1, č. 1 (1966): 56–74. <http://www.jstor.org> (staženo 15. 11. 2011).

Laure Blévis, „De la cause du droit à la cause anticoloniale. Les interventions de la Ligue des droits de l'homme en faveur des « indigènes » algériens pendant l'entre-deux-guerres“, *Politix*. 16, č. 62 (2003): 39–64, <http://www.persee.fr> (staženo 27. 9. 2011).

Michel Dobry, „Février 1934 et la découverte de l'allergie de la société française à la « Révolution fasciste »“, *Revue française de sociologie* 3, č. 30 (1989): 511–533, <http://www.persee.fr> (staženo 18. 4. 2012).

John P. Haithcox, „The Roy-Lenin Debate on Colonial Policy: a New Interpretation“, *The Journal of Asian Studies* 23, č. 1 (1963): 93–101, <http://www.jstor.org> (staženo 20. 3. 2012).

John D. Hargreaves, „The Comintern and Anti-Colonialism: New Research Opportunities“, *African Affairs* 92, č. 367 (1993): 255–261, <http://www.jstor.org> (staženo 20. 3. 2012).

Jacques Kergoat, *La France du Front Populaire* (Paris: La Découverte, 2006).

Sophie Leclercq, „Le colonialisme mis à nu. Quand les surréalistes démythifiaient la France coloniale (1919–1962)“, *Revue historique* 2, č. 646 (2008): 315–336, <http://www.cairn.info> (staženo 15. 11. 2011).

Frédéric Monier, „Secrets de parti et suspicion d'Etat dans la France des années 1930“, *Politix*, 14, č. 54 (2001): 119–138, <http://www.persee.fr> (staženo 18. 4. 2012).

David H. Slavin, „The French Left and the Rif War, 1924–25: Racism and the Limits of Internationalism“, *Journal of Contemporary History* 26, č. 1 (1991): 5–32, <http://www.jstor.org> (staženo 15. 11. 2011).

Martin Thomas, „Albert Sarraut, French Colonial Development, and the Communist Threat, 1919–1930“, *The Journal of Modern History* 77, č. 4 (2005): 917–955, <http://www.jstor.org> (staženo 15. 11. 2011).

webové stránky:

„Présentation“, Alain Ruscio, historien du colonialisme, <http://alain.ruscio.fr> (staženo 28. 4. 2012).